

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені Г.С. СКОВОРОДИ**

КОРОТКОВА ЮЛІЯ МИХАЙЛІВНА

УДК 371. 134:378.4(495)(043.3)

**ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА ПІДГОТОВКИ ФІЛОЛОГІВ В УНІВЕРСИТЕТАХ
ГРЕЦІЇ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХХ – ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ**

13. 00. 01 – загальна педагогіка та історія педагогіки

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора педагогічних наук

Харків – 2018

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Харківському національному педагогічному університеті імені Г. С. Сковороди, Міністерство освіти і науки України.

Науковий консультант: доктор педагогічних наук, професор,
член-кореспондент НАПН України
Троцько Анна Володимирівна.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Гончар Олена Валентинівна,
Харківська державна академія дизайну і мистецтв,
проректор з науково-дослідної роботи та
міжнародної діяльності;

доктор педагогічних наук, доцент
Бочарова Олена Анатоліївна,
Український католицький університет (м. Львів),
професор кафедри загальної та соціальної
педагогіки;

доктор педагогічних наук, доцент
Фазан Василь Васильович,
Полтавський національний педагогічний
університет імені В. Г. Короленка,
доцент кафедри загальної педагогіки та
андрагогіки.

Захист відбудеться «19» квітня 2018 року о 10.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д.64.053.04 у Харківському національному педагогічному університеті імені Г.С. Сковороди за адресою: 61002, м. Харків, вул. Алчевських, 29, ауд. № 216.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди за адресою: 61168, м. Харків, вул. Валентинівська, 2, ауд. № 215-В.

Автореферат розісланий «16» березня 2018 року.

**Учений секретар
спеціалізованої вченої ради**

Л. А. Штефан

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Глобалізаційні процеси, прагнення України інтегруватись в європейський і світовий освітньо-науковий простір вимагають покращення якості мовної освіти в країні, оскільки наявність високого рівня комунікативної компетенції є запорукою конкурентоспроможності фахівця.

На необхідності удосконалення комунікативної компетенції студентів вищих навчальних закладів наголошується в таких нормативних документах, як: закони України «Про освіту» (2017 р.), «Про вищу освіту» (2017 р.), «Про засади державної мовної політики» (2016 р.), Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті (2002 р.), Указ Президента України «Про оголошення 2016 року Роком англійської мови в Україні» (2015 р.), Державні стандарти вищої освіти, Концепція мовної освіти в Україні (2015 р.), Концепція державної мовної політики в Україні (2010 р.) та деяких інших.

Задля успішного виконання цього завдання необхідною є перебудова системи підготовки філологів, фахівців як з рідної, так й іноземної мов, оскільки саме вони в нових соціокультурних умовах розвитку сучасного суспільства мають підняти на якісно новий рівень мовну освіту в країні шляхом забезпечення підготовки молодого покоління до збереження й розвитку рідної мови, продуктивного міжкультурного діалогу засобами іноземних мов. Для цього майбутні фахівці-філологи ще в стінах навчального закладу мають опанувати мови, виходячи із сучасних вимог, новітніх досягнень методики, педагогіки, педагогічної психології, психолінгвістики, соціолінгвістики, міжкультурної комунікації та інших наукових галузей. Окрім оволодіння мовою, студенти-філологи мають отримати й суттєву психолого-педагогічну та методичну підготовку, яка дозволить їм на високому професійному рівні викладати мову учням.

Удосконаленню системи підготовки філологів у вишах України сприяє вивчення педагогічно цінного досвіду окремих європейських країн. Так, на сьогодні науковці дослідили особливості організації зарубіжних освітніх систем, шляхи їхнього реформування, розвиток університетської і професійної освіти, зміст підготовки вчительських кадрів у системі неперервної педагогічної освіти: Н. Абашкіна (Німеччина), Н. Авшенюк, Н. Яцишин (Велика Британія), Н. Бідюк, Т. Кошманова, О. Романовський (США), А. Василюк (Польща), Н. Воєвутко (Республіка Кіпр), Б. Вульфсон, О. Джуринський, М. Кларін, К. Корсак, П. Кряжев, М. Лещенко, О. Локшина, З. Малькова, Л. Пуховська (країни Європи), О. Озерська (Японія), А. Сбруєва (країни Європейського Союзу), В. Семілетко (Норвегія).

Відповідаючи на виклики сьогодення щодо створення єдиної багатомовної Європи, учені з кінця XX століття активно вивчали питання оновлення теорії і практики вивчення рідної та іноземних мов на всіх рівнях освіти, розглядали сучасні підходи до їхнього викладання в школах країн Західної та Східної Європи: О. Авксентьєва, М. Гулей, Н. Скрипчук (Франція), В. Гаманюк (Німеччина), А. Гривко (Словаччина, Білорусь, Литва), В. Деркач (Польща), Г. Єлізарова (США), Н. Іващук (Іспанія), Є. Спіцин (європейські країни).

Проблема розвитку мовної освіти у Великій Британії в руслі навчання іноземних мов у шкільній та вищій освіті стала предметом окремого наукового пошуку О. Кузнецової.

На зламі століть активізувалися дослідження, присвячені різноманітним аспектам підготовки вчителів-філологів як в Україні (В. Баркассі, І. Клак, О. Копусь, О. Пахомова, О. Семенов, І. Соколова та інші), так і за кордоном, переважно в США та Великій Британії (В. Базуріна, Т. Гарбуза, І. Задорожна, І. Пасинкова).

Аналіз досвіду Греції в підготовці студентів-філологів заслуговує на особливу увагу, бо внесок цієї країни в розвиток філологічної науки є досить значним. Ще античні філософи зверталися до мови як засобу вивчення основ буття, законів та форми мислення. Давньогрецькі мислителі, які обов'язково займалися і викладацькою практикою, надавали величезного значення мові як засобу й водночас меті навчання. Саме в Давній Греції в елліністичний період зародилася наука про мову – граматики (в перекл. з грец. «γρᾶμμα» – буква, письмо), а давньогрецький філолог Діонісій Фракійський ще в 100 р. до н. е. уклав першу Граматику давньогрецької мови, яка стала взірцем для науковців наступних поколінь.

Протягом другої половини ХХ – на початку ХХІ століть грецькі науковці велику увагу приділяли питанням підготовки філологів, яку забезпечували виключно університети. Так, професорсько-викладацькому складу університетів удалося суттєво підвищити рівень професійної компетентності випускників філологічних відділень завдяки своєчасному реагуванню на нові досягнення в мовознавчих, лінгводидактичних, психолого-педагогічних науках, активному використанню інформаційно-комунікаційних технологій, забезпеченню академічної мобільності студентів-філологів, що сприяло вдосконаленню їхньої комунікативної компетенції, дотриманню рекомендацій Ради Європи та інших організацій щодо забезпечення підготовки фахівців.

Актуальність дослідження проблеми підготовки філологів в університетах Греції посилюється й тим, що Україну та Елладу об'єднують давні культурні зв'язки, які мають міцне історичне підґрунтя, духовну й релігійну спадщину античної та візантійської культур. Сучасний характер відносин між Україною та Грецією засвідчує наявність позитивної динаміки в розвитку двостороннього співробітництва у сферах освіти, науки, культури. Поглибленню співпраці між двома державами сприяє й проживання на території України численної грецької діаспори. За даними Всеукраїнського перепису населення 2001 року, в Україні мешкає 91,5 тисяч етнічних греків, із них 77,5 тисяч (84,5%) – у Приазов'ї (Донецька область). Значні осередки греків в Україні також сконцентровано навколо таких міст, як Одеса, Харків, Житомир, Ніжин, Львів.

Уже понад двадцять років з грецькими державними й громадськими установами та університетами плідно працюють Маріупольський державний університет, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київський національний лінгвістичний університет, Київський національний економічний університет імені В. Гетьмана, Київський національний торговельно-економічний університет, Харківський національний університет імені

В. Н. Каразіна, Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, Львівський національний університет імені Івана Франка, Тернопільський національний економічний університет та інші заклади вищої освіти України.

За останнє двадцятиріччя Греція стала об'єктом наукових пошуків вітчизняних учених-педагогів. Так, дослідники вивчали проблеми організації освіти в Греції (Н. Кисельова, О. Матвієнко), розвиток системи вищої освіти в Греції в умовах її приєднання до Болонського процесу (Н. Постригач), питання післядипломної педагогічної освіти в країні (О. Проценко).

Утім вивчення вітчизняних науково-педагогічних праць, присвячених системам освіти в зарубіжних країнах, показало, що цілісного дослідження, яке б узагальнило та систематизувало теорію і практику підготовки філологів, фахівців як з рідної, так й іноземних мов у Греції, під кутом зору його практичної цінності та доцільності використання окремих ідей і практичних наробок, не проводилось.

Необхідність дослідження й вирішення проблеми підготовки студентів-філологів в університетах Греції другої половини ХХ – початку ХХІ століть, її актуальність і доцільність посилюються й низкою наявних суперечностей між:

- вимогами, що сучасне суспільство висуває до фахівця-філолога на етапі інтеграції України в європейський та світовий освітній, економічний, політичний, культурний простір, та реальним рівнем його професійної підготовки в університеті;

- рівнем обґрунтованості наукових засад підготовки філологів та недостатнім урахуванням філологічними факультетами лінгводидактичних та психолого-педагогічних положень;

- наявним значним теоретичним доробком грецьких науковців у галузі підготовки філологів та його недостатньою вивченістю в Україні;

- накопиченим грецькими університетами досвідом підготовки фахівців на філологічних спеціальностях і відсутністю науково-методичного забезпечення його впровадження у вітчизняну освітню практику.

Відсутність спеціальних досліджень, присвячених вивченню теоретичних питань і досвіду організації та забезпечення підготовки філологів в університетах Греції, актуальність порушеної проблеми для української держави, необхідність розв'язання виявлених суперечностей зумовили вибір теми дисертаційної роботи **«Теорія і практика підготовки філологів в університетах Греції другої половини ХХ – початку ХХІ століття»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Робота виконана відповідно до тематичного плану наукових досліджень кафедри історії педагогіки і порівняльної педагогіки Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди як складника досліджень «Підготовка викладацьких кадрів для середньої та вищої школи в науково-педагогічній спадщині вітчизняних та зарубіжних педагогів, діячів освіти й культури ХІХ – ХХ століття» (РК № 1-20 0199 004104) і кафедри педагогіки та освіти Маріупольського державного університету «Теоретичні та методичні засади компетентнісного підходу до неперервної професійної освіти» (ДР № 0108U008417).

Тему дисертації затверджено Вченою радою Маріупольського державного університету (протокол № 5 від 27 січня 2010 року) та Міжвідомчою радою з

координації наукових досліджень у галузі педагогіки і психології НАПН України (протокол № 1 від 23 лютого 2010 року).

Мета дослідження – на основі вивчення теоретичних ідей підготовки філологів у Греції, узагальнення досвіду їхньої реалізації в досліджуваний період окреслити перспективи використання педагогічно цінних здобутків грецьких університетів у сучасній освітній практиці України для вдосконалення вітчизняної філологічної освіти.

Відповідно до висунутої мети в дослідженні поставлено такі **завдання**:

1. Окреслити історіографію визначеної проблеми.
2. Розкрити методологічні підходи до вивчення проблеми підготовки філологів в університетах Греції та проаналізувати базові поняття дослідження.
3. Схарактеризувати передумови становлення питань підготовки філологів в університетах Греції у другій половині ХХ – на початку ХХІ століття.
4. Науково обґрунтувати етапи розвитку теорії та практики підготовки філологів в університетах у межах досліджуваного періоду.
5. Узагальнити досвід зазначеної підготовки на кожному з науково обґрунтованих етапів.
6. Виявити провідні тенденції в підготовці філологів в університетах Греції та України.
7. Окреслити перспективи впровадження грецького педагогічно цінного досвіду підготовки філологів у систему вищої філологічної освіти України.

Об'єкт дослідження – професійна підготовка філологів в університетах Греції другої половини ХХ – початку ХХІ століття.

Предмет дослідження – теорія й практика підготовки студентів-філологів в університетах Греції досліджуваного періоду.

Провідна концептуальна ідея дослідження. Підготовка філолога в університетах Греції є важливою складовою історико-педагогічного процесу, органічною частиною системи вищої освіти, розвиток якої відбувається в нерозривному зв'язку з соціокультурними, економічними, політичними умовами становлення суспільства як на національному, так і світовому рівнях, що знаходить своє відображення в освітній політиці держави, еволюції цілей, змісту, форм, методів і засобів підготовки фахівців. Дослідження провідних тенденцій підготовки філологів в університетах Греції в певний історичний проміжок часу із урахуванням вищенаведених умов розвитку суспільства, науки і техніки дає можливість узагальнити дані теоретичних досліджень і педагогічної практики, визначити найбільш доцільні шляхи організації навчально-виховного процесу у вітчизняній вищій школі.

Концепція дослідження. Вивчення підготовки філологів в університетах Греції досліджуваного періоду ґрунтується насамперед на її розумінні як цілісної самостійної системи, яка, у свою чергу, є складником системи неперервної освіти.

Концепція дослідження включає три взаємопов'язані концепти, що сприяють реалізації провідної ідеї дослідження.

Методологічний концепт відображає взаємозв'язок та взаємодію різних підходів до вивчення питань розвитку і забезпечення підготовки філологів:

- історіографічний підхід, який допомагає визначити стан розробки проблеми підготовки філологів в історико-педагогічній науці;

- історико-педагогічний підхід, що дозволяє здійснити періодизацію розвитку проблеми підготовки філологів в університетах Греції досліджуваного періоду в аспекті її зумовленості політичним, соціально-економічним, культурно-освітнім розвитком суспільства, педагогічними ідеями й діяльністю конкретних персоналій;

- системний підхід, який дає можливість враховувати всі внутрішні зв'язки і відношення в системі підготовки філологів, фактори, що впливають на її функціонування, забезпечують її цілісність, існування і розвиток;

- синергетичний підхід, який обґрунтовує необхідність у процесі дослідження підготовки філологів як відкритої динамічної системи застосування даних інших наук, зокрема, лінгводидактики, лінгвістики, психології, культурології, соціології тощо, а також врахування того, що підготовка філологів є системою, яка саморозвивається й самоорганізується, але водночас і протистоїть певною нестабільністю та детермінованістю загальним тенденціям розвитку суспільства;

- культурологічний підхід, за яким педагогічні факти та явища необхідно аналізувати з урахуванням соціальних і культурних процесів минулого, сучасного і майбутнього та який дає можливість виділити загальносвітові й специфічно національні тенденції у вирішенні проблеми підготовки філологів;

- лінгвокультурологічний підхід, який передбачає, що будь-яка культура знаходить своє унікальне відображення в мові;

- особистісно-діяльнісний підхід, що в центр навчального процесу ставить особистість студента-філолога, її мотиви, цілі та потреби, які реалізуються в процесі свідомого й активного засвоєння знань, формування вмінь і навичок;

- компетентнісний підхід, що передбачає єдину систему визначення цілей, змісту і технологічного забезпечення підготовки філолога на основі виділення ключових компетенцій, які гарантують результативність його професійної діяльності;

- акмеологічний підхід, що акцентує увагу на потребах та здібностях студента до самовдосконалення, професійного зростання;

- аксіологічний підхід, який розглядає розвиток ціннісних орієнтацій особистості як одне із завдань вищого закладу освіти.

Методологічним підґрунтям вивчення проблеми підготовки студентів-філологів в університетах Греції досліджуваного періоду також є сучасні освітні парадигми (гуманістична, культурологічна, особистісно-орієнтована, критично-креативна), концепції (багатомовної та полікультурної освіти), які визначають теорії (формування мовної особистості, вторинної мовної особистості), ідеї (про неперервність філологічної освіти, її детермінованість соціокультурними та політико-економічними факторами), положення (про зв'язок мови і мислення, мовної освіти, мовної політики та мовного планування, про роль літератури в становленні особистості), що зумовлюють розуміння сутності підготовки філологів, її специфічних завдань, принципів, структури, змісту, форм, методів, прийомів навчання рідної та іноземної мов і літератур.

Теоретичний концепт ґрунтується на:

- дослідженнях з історії й теорії вищої освіти України (О. Бочарова, С. Вітвицька, О. Глузман, О. Гончар, Л. Зеленська, С. Золотухіна, А. Кузьмінський, З. Курлянд, В. Лозова, В. Луговий, В. Майборода, В. Нагаєв, В. Ортинський, І. Прокопенко, І. Регейло, О. Сухомлинська, А. Троцко, В. Фазан, Л. Штефан) та Греції (С. Бузакіс, С. Евангелопулос, Г. Кехайоглу, В. Кіріазопулос, Д. Тсаусіс, К. Харіс, Ф. Хатжистефанідіс та ін.);

- працях з порівняльної педагогіки (О. Васюк, Б. Вульфсон, М. Даманакіс, О. Євангелу, О. Локшина, Н. Палеологу, Л. Пуховська, А. Сбруєва та ін.);

- дослідженнях, присвячених питанням професійної підготовки студентів філологічних спеціальностей в Україні (В. Базуріна, В. Баркасі, О. Волченко, О. Дуплійчук, І. Закір'янова, О. Зуброва, В. Калінін, Ю. Картавая, І. Клак, В. Коваль, О. Копусь, А. Маслюк, І. Пасинкова, О. Пахомова, О. Семенов, П. Сердюкова, Т. Симоненко, І. Соколова та ін.) та Греції (Д. Алексопулос, М. Біліоні, Р. Делверуді, П. Калліамбетсу-Корака, Е. Карава, Е. Кароліду, С. Папаєвтиміу-Літра, А. Сапіріду, Н. Сіфакіс, І. Тулумаку, Г. Хатжидіму та ін.);

- працях, що висвітлюють лінгводидактичні і психологічні аспекти навчання рідної та іноземних мов і літератур (Г. Басліс, Г. Бамбініотіс, О. Беляєв, О. Бігич, Г. Борецька, Н. Бориско, М. Бородуліна, В. Дендріну, А. Лісовський, Р. Мартинова, В. Мельничайко, Н. Мітсіс, В. Неділько, С. Ніколаєва, Є. Пасічник, Ю. Пассов, М. Пентилюк, Г. Передерій, С. Пультер, Л. Рожило, Б. Степанишин, О. Тарнопольський, В. Токатліду, Х. Тсолакіс, А. Тсопаноглу, А. Хараламбопулос, А. Хатжипанайотіду, С. Хатжисаввідіс, А. Щукін та ін.).

Технологічний концепт передбачає визначення перспектив реалізації педагогічно цінного зарубіжного досвіду підготовки студентів-філологів вітчизняними вищими закладами освіти.

Під час дослідження використано комплекс **методів**, а саме:

- *теоретичні: аналіз (історіографічний* – дав змогу виділити пріоритетні напрями досліджень окремих аспектів підготовки філологів в університетах Греції, окреслити стан наукової розробки досліджуваної проблеми, *термінологічний* – дозволив визначити базові поняття дослідження), *синтез, абстрагування, узагальнення, аналогія* – сприяли вивченню розвитку теоретичних питань підготовки філологів в університетах Греції в досліджуваній період; *історико-порівняльний і проблемно-цільовий* – уможливили зіставлення законодавчих документів, архівних матеріалів, що відображали розвиток проблеми підготовки філологів в університетах Греції в зазначений період, порівняння поглядів грецьких та українських науковців на порушену проблему; *хронологічний* – дав змогу проаналізувати розвиток підготовки філологів в університетах Греції в часовій послідовності та виявити провідні тенденції цього розвитку; *діахронний* – уможливив дослідження якісних змін у підготовці студентів-філологів в університетах Греції в межах визначених етапів; *порівняльно-педагогічний* – допоміг виявити спільне та відмінне в підготовці філологів у вищій школі Греції та України; *прогностичний* – сприяв окресленню перспектив творчого використання узагальненого досвіду підготовки філологів в університетах Греції у вітчизняній освітній практиці;

- *емпіричні: вивчення та узагальнення досвіду вчених-лінгводидактів; спостереження* – для з'ясування стану проблеми в педагогічній теорії та практиці; *бесіди, інтерв'ю* зі студентами та викладачами грецьких і українських університетів – для визначення змісту, форм та методів підготовки філологів.

Джерельна база дослідження:

Для аналізу теорії та практики підготовки філологів у Греції в другій половині ХХ – на початку ХХІ ст. опрацьовано значну кількість джерел. Основою дослідження стали:

- закони, постанови, укази, прийняті Грецією, з питань вищої освіти взагалі та підготовки філологів зокрема (Надзвичайний Закон «Про шляхи підготовки викладачів англійської мови для середніх шкіл» («Περί τρόπου μορφώσεως καθηγητών της Αγγλικής εν τοις σχολείοις της Μέσης Εκπαιδεύσεως») (1951 р.); Королівська Постанова «Про обов'язкові дисципліни, вступні, семестрові та державні экзамени студентів відділення англійської мови та літератури Салоніцького університету» («Περί υποχρεωτικών μαθημάτων των φοιτητών του παρά τω Πανεπιστήμιω θεσπικης Ινστιτούτου ξένων γλωσσών και φιλολογιών ως προς την αγγλικήν γλώσσαν και φιλολογίαν και περί των εισιτηρίων, κατατακτηρίων, τμηματικών και πτυχιακών εξετάσεων αυτών») (1951 р.); законодавча постанова «Про створення Патрського університету» («Περί ιδρύσεως Πανεπιστημίου εν Πάτραις») (1964 р.); Закон «Про врегулювання питань організації та діяльності вищих навчальних закладів» («Περί ρυθμίσεως θεμάτων αφορώντων εις την οργάνωσιν και λειτουργίαν των Ανωτάτων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων») (1978 р.); Закон «Про структуру і діяльність закладів вищої освіти» («Για τη δομή και λειτουργία των Ανωτάτων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων») (1982 р.); Президентський наказ «Розподіл філософських відділень Афінівського, Салоніцького, Яннінського університетів» («Κατάτμηση των Φιλοσοφικών Τμήματων των Πανεπιστημίων Αθηνών, Θεσσαλονίκης, Ιωαννίνων») (1984 р.); Закон «Грецька освіта за кордоном, міжкультурна освіта та інші розпорядження» («Η ελληνική παιδεία στο εξωτερικό, η διαπολιτισμική εκπαίδευση και άλλες διατάξεις») (1996 р.); Закон «Підвищення ролі педагога – встановлення правил оцінювання та призначення керівних кадрів в освіті та інші розпорядження» («Αναβάθμιση του ρόλου του εκπαιδευτικού – καθιέρωση κανόνων αξιολόγησης και αξιοκρατίας στην εκπαίδευση και λοιπές διατάξεις») (2010 р.) тощо);

- наукові дослідження вітчизняних (В. Базуріна, В. Баркасі, О. Дуплійчук, В. Коваль, О. Копусь, Р. Мартинова, В. Мельничайко, В. Неділько, С. Ніколаєва, Є. Пасічник, І. Пасинкова, Ю. Пассов, О. Пахомова, М. Пентилюк, Г. Передерій, О. Семенов, І. Соколова, О. Тарнопольський, А. Щукін) і грецьких учених (Х. Антоніу, А. Данассіс-Афендакіс, А. Делмудос, А. Дімарас, Г. Басліс, М. Біліоні, Н. Ексархопулос, С. Євангелопулос, Е. Кароліду, П. Ксохеліс, М. Кююрукіс, Н. Мітсіс, А. Сапіріду, Ф. Телопулос, П. Терзіс, В. Токатлідіу, Д. Тсаусіс, Х. Тсолакіс, А. Тсопаноглу, А. Франкудакі, А. Харалампопулос, В. Харітос, Д. Хатжидіму, Ф. Хатжистефанідіс та ін.) з питань теорії та практики навчання мов, сучасного стану підготовки філологів;

- архівні документи університетів Греції (матеріали засідань членів професорсько-викладацького складу філософських факультетів, звіти голів екзаменаційних комісій); інформаційні пакети університетських відділень з

підготовки філологів у досліджуваний період (інформаційні пакети відділень англійської, французької, німецької мови та літератури Афінівського та Салоніцького університетів; інформаційні пакети філологічного відділення та відділення філософії, педагогіки, психології Афінівського, Салоніцького, Яннінівського, Патрського, Фракійського університетів тощо);

- національна довідково-енциклопедична література з проблеми дослідження (Велика педагогічна енциклопедія в 5-ти томах (Μεγάλη Παιδαγωγική Εγκυκλοπαίδεια) (1967 р.); Психолого-педагогічна енциклопедія-словник у 9-ти томах («Ψυχο-Παιδαγωγικό Εγκυκλοπαίδεια-Λεξικό) (1989-1993 рр.) та ін.);

- доповіді, резолюції, рекомендації, публікації, проекти, семінари Ради Європи та інших європейських організацій з питань мовної освіти та підготовки вчителів-філологів (Рекомендація (82)18 Кабінету міністрів Ради Європи з сучасних мов (1982 р.), Рекомендація (98) 6 Кабінету міністрів Ради Європи «Про сучасні мови» (1998 р.), Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти (2001 р.), План дій з вивчення мов і збереження мовного різноманіття (2003 р.) тощо);

- періодичні видання Греції («Сучасна освіта» («Σύγχρονη εκπαίδευση»), «Нова освіта» («Νέα εκπαίδευση»), «Педагогічний огляд» («Παιδαγωγική επιθεώρηση»), «Школа і життя» («Σχολείο και ζωή»), «Філолог» («Φιλολόγος»), «Грецька мова – міжнародна мова» («Ελληνική γλώσσα – διεθνής γλώσσα»), «Новогрецька освіта» («Νεοελληνική εκπαίδευση»); Газета Уряду (Εφημερίδα Κυβέρνησης), в якій публікуються всі законодавчі документи: закони, акти, розпорядження тощо);

- матеріали науково-практичних конференцій з питань історії, теорії і практики мовної освіти та підготовки фахівців-філологів у Греції («Іноземні мови в державній обов'язковій освіті» («Οι ξένες γλώσσες στη Δημόσια Υποχρεωτική Εκπαίδευση») (Афіни, 2006 р.), «Грецька мова як друга/іноземна. Дослідження, викладання, навчання» («Η Ελληνική Γλώσσα ως δεύτερη/ξένη. Έρευνα, διδασκαλία, εκμάθηση») (Салоніки, 2007 р.), «Грецька мова й освіта» («Ελληνική Γλώσσα και Εκπαίδευση») (Патри, 2011 р.) тощо);

- національні Інтернет-ресурси з питань навчання рідної та іноземної мов (www.greek-language.gr, <http://www.komvos.edu.gr>, www.didaskaleio.uoa.gr тощо); освітні портали університетів Греції (Афінівський, Салоніцький, Патрський, Яннінівський, Фракійський, Відкритий університет);

- грекомовні та українські словники й енциклопедії для порівняння грецької та української термінології («Професійна освіта: словник» (укл. С. Гончаренко, 2000 р.), «Національний освітній глосарій: вища освіта» (І. Бабин, Я. Болюбаш, А. Гармаш та ін., 2011 р.), «Проблеми неперервної професійної освіти: тезаурус наукового дослідження» (С. Сисоєва, І. Соколова, 2012 р.), Словник новогрецької мови (Г. Бамбініотіс, 2002 р.) (Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας (Г. Μπαμπινιώτης), Словник загальноживаної новогрецької мови Фонду М. Триандафілідіса (1998 р.) (Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής, Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη) тощо.

Хронологічні межі дослідження охоплюють період другої половини ХХ – початку ХХІ ст. Вибір *нижньої межі* (1951 р.) зумовлений, по-перше, вступом Греції до потужних світових і європейських організацій (НАТО, Рада Європи), що

стало поштовхом для пошуку шляхів удосконалення університетської освіти взагалі та підготовки філологів зокрема, по-друге, створенням у Греції згідно з Надзвичайним Законом № 1858 від 1951 року перших університетських відділень з підготовки філологів, викладачів іноземної мови, розвитком нових підходів до їхньої мовної та психолого-педагогічної освіти.

Верхня межа визначається 2010 роком, коли в Греції розпочалася глибока економічна криза (23 квітня 2010 року Греція офіційно звернулася за фінансовою підтримкою до Європейського Союзу для запобігання банкрутству), що призвело до скорочення освітніх програм додаткової мовної, літературної, психолого-педагогічної підготовки філологів, зменшення їхньої академічної мобільності, а відтак негативно позначилося на результатах професійної підготовки фахівців філологічного профілю.

Територіальні межі охоплюють материкову частину Греції: Аттику (адміністративний центр – м. Афіни), Македонію і Фракію (адміністративний центр – м. Салоніки), Епір (адміністративний центр – м. Янніни), Пелопоннес (адміністративний центр – м. Патри).

Наукова новизна й теоретична значущість дослідження полягають у тому, що в ньому *вперше* в історико-педагогічній науці України:

– здійснено цілісний ретроспективний аналіз проблеми підготовки філологів в університетах Греції в широких хронологічних межах (друга половина ХХ – початок ХХІ століття);

– окреслено грецьку і вітчизняну історіографію проблеми дослідження та виокремлено напрями вивчення питань підготовки філологів в університетах Греції;

– здійснено порівняльний аналіз змісту базових понять дослідження (підготовка, філолог, комунікативна компетенція, міжкультурна компетенція, професійна підготовка, філологія як навчальна дисципліна, кваліфікація «філолог», освітня програма та деякі інші) у працях вітчизняних і грецьких науковців;

– науково обґрунтовано етапи теорії та практики підготовки філологів в університетах Греції у визначених хронологічних межах, а саме: *перший етап* (1951-1980 рр.) – етап домінування мовно-літературного складника в підготовці філологів з переважанням консервативних підходів до її забезпечення; *другий етап* (1981-1998 рр.) – етап запровадження комунікативного підходу в процес підготовки філологів у поєднанні з розширенням психолого-педагогічного складника; *третій етап* (1999-2010 рр.) – етап забезпечення підготовки філологів на основі рівноцінного поєднання наукового, психолого-педагогічного, методичного і практичного складників;

– систематизовано внесок грецьких науковців (Н. Атнонопулос, Г. Бамбініотіс, М. Біліоні, Р. Делверуді, А. Делмудос, В. Дендріну, Н. Ексархопулос, Е. Карава, Е. Кароліду, М. Катсібардізіс, В. Кіріазопулос, С. Кривас, Н. Мітсіс, П. Ксохеліс, П. Папаконстантіну, П. Панайотідіс, С. Папаевтиміу-Літра, І. Пірйотакіс, А. Сапіріду, В. Токатлідіу, К. Харіс, А. Хараламбопулос, Д. Хатжидіму, С. Хатжисавіддіс, А. Хатжипанайотіду та ін.) у розвиток теорії та практики підготовки філологів в університетах у межах кожного з визначених етапів, а саме: з'ясування суті, структури, мети, завдань, змісту, форм, методів і засобів підготовки філологів; обґрунтування теорії навчання мови та

літератури; пошук шляхів удосконалення психолого-педагогічної та методичної підготовки майбутніх учителів-філологів; обґрунтування суті і значення педагогічної практики, методу мікровикладання, змісту підготовки вчителів-менторів;

– узагальнено досвід підготовки філологів в університетах Греції в досліджуваний період за такими напрямками: зміни у формулюванні мети і завдань підготовки філологів (перенесення уваги на особистість студента, розвиток його комунікативних, творчих, дослідницьких, рефлексивних та інших умінь, підготовка до активної участі в суспільному житті, до навчання протягом життя, до саморозвитку і самовдосконалення); зміни у формулюванні змісту підготовки (збагачення навчальних планів і програм новими дисциплінами та тематичними модулями, вивчення не лише мовного, а й мовленнєвого та соціокультурного матеріалу); зміни у формах, методах і засобах підготовки (залучення таких форм, методів та засобів підготовки, як: лекції з мультимедійною презентацією, метод Portfolio, метод проєктів, конференції, диспути, дебати, відео-семінари, відео-конференції, ІКТ тощо); зміни в організації педагогічної практики (розширення її мети і завдань, збільшення термінів, активне використання методу мікровикладання, спеціальна підготовка вчителів-менторів для керівництва педагогічною практикою студентів);

– виявлено провідні тенденції в підготовці філологів в університетах Греції та України, до яких віднесено: реалізація ідеї багатомовної освіти; пошук шляхів академічної мобільності студентів-філологів; приділення особливої уваги вивченню державної мови іноземними студентами, зокрема філологами; постійне оновлення мети, змісту, форм, методів і засобів підготовки філологів; індивідуалізація та варіативність навчання; поступове розширення і поглиблення психолого-педагогічної та методичної підготовки вчителів-філологів;

– накреслено перспективи використання грецького педагогічно цінного досвіду підготовки філологів у навчально-виховному процесі вищих закладів освіти України, а саме: підвищення рівня комунікативної компетенції студентів-філологів за рахунок тісної співпраці між викладачами як практичного курсу іноземної мови, так й інших філологічних дисциплін; постійне удосконалення навчальних програм, підручників, посібників з мови; систематичне використання ІКТ у процесі підготовки студентів-філологів; посилення академічної мобільності як студентів, так і викладачів філологічних дисциплін; уведення на філологічних факультетах предметів поліпрофільної і міждисциплінарної підготовки; організація міждисциплінарних магістерських програм; постійне покращення якості психолого-педагогічної та методичної підготовки майбутніх учителів-філологів; широке використання методу мікровикладання; удосконалення змісту роботи з учителями-менторами; створення й діяльність при університетах експериментальних шкіл, психолого-педагогічних лабораторій; розробка дистанційних курсів підготовки філологів.

Уточнено основні дефініції досліджуваної проблеми: «підготовка філолога» (процес здобуття філологічної освіти, що має за мету формування фахівця з високим рівнем загальнокультурної, мовно-літературної, інформаційно-технологічної, а в разі необхідності і психолого-педагогічної та методичної

підготовки, здатного до творчості, співпраці, міжкультурного спілкування, саморозвитку та самовдосконалення); «мовна освіта» (процес навчання мови, спрямований на формування мовної особистості).

Подальшого розвитку набули уявлення про підходи (комунікативний, міжкультурний), методи навчання мови (метод проектів, метод навчання на основі автентичного матеріалу – data-driven learning, театральні методи) та передумови становлення питань підготовки філологів в університетах Греції.

До наукового обігу введено значну кількість (330) невідомих та маловідомих документів, окремих фактів, теоретичних положень, пов'язаних із розвитком та сучасним станом теорії і практики підготовки філологів в університетах Греції; уведено українські еквіваленти грецьких понять, які визначають специфіку підготовки філологів (компетенція, види мовленнєвої діяльності, мультилінгвізм, діяльнісно-орієнтований підхід, рівні володіння мовою тощо), що полегшує розуміння їхнього змісту в процесі аналізу науково-педагогічної та лінгводидактичної літератури Греції.

Практичне значення дослідження полягає в розробці навчально-методичного комплексу «Аудіювання новогрецькою мовою» (гриф МОН України), що складається з навчального посібника для студентів III-IV курсів, які вивчають новогрецьку мову як спеціальність, книги для викладача, що містить розшифровку аудіотекстів, відповідей на завдання до них, прикладів контрольних робіт, завдань для самостійної роботи студентів та індивідуальних навчально-дослідних завдань; навчальних програм з основної іноземної мови (новогрецької) для студентів I-III курсів та студентів ОКР «спеціаліст», «магістр»; навчального посібника «Освіта в Греції: від античності до сучасності», що може використовуватися студентами педагогічних спеціальностей під час засвоєння дисциплін історія педагогіки, порівняльна педагогіка.

У навчальний процес Маріупольського державного університету *впроваджено* авторський спецкурс «Система освіти в Греції» (для студентів III курсу спеціальності «Мова та література (новогрецька)»).

Одержані в ході дослідження результати та висновки *впроваджено* в освітній процес Маріупольського державного університету (довідка № 399/01-23108 від 04.05.2017 р.), Київського національного лінгвістичного університету (довідка №1153/16-08 від 20.09.2017 р.), Київського національного університету імені Тараса Шевченка (довідка № 013/249 від 22.05.2017 р.), Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка (довідка № 1860 від 13.09.2017 р.), Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (довідка № 2216/01 від 15.09.2017 р.), у діяльність Міського науково-методичного центру м. Маріуполя (довідка № 01-25/125 від 12.05.2017 р.), Федерації грецьких товариств України (довідка № 54 від 04.06.2017 р.).

Теоретичні положення та практичні напрацювання *можуть бути використані* в процесі викладання педагогічних і методичних дисциплін (педагогіка, історія педагогіки, порівняльна педагогіка, методика навчання рідної мови, методика навчання іноземної мови, лінгводидактика) у вищих закладах освіти для оновлення змісту лекційних і практичних занять; в організації педагогічної практики; у процесі написання курсових і магістерських робіт; у розробці навчальних програм;

у створенні навчальних посібників. Монографія та навчальні посібники автора можуть бути використані в організації навчального процесу у вищій школі України.

Особистий внесок автора в працях, написаних у співавторстві. У навчально-методичному посібнику «Аудіювання новогрецькою мовою», рекомендованому Міністерством освіти і науки України для студентів вищих навчальних закладів і написаному в співавторстві з О. Б. Проценко, авторові належить передмова і зміст розділу 1. У методичних вказівках «Написання та оформлення курсових і магістерських робіт у галузі філології та методики навчання іноземної мови», підготовлених у співавторстві з І. Г. Рожковою, Н. К. Кобиленко та Ю. В. Жаріковою, авторові належить загальна редакція, вступ, зміст розділів 1.1, 1.2, 1.4, 1.5, 1.6.

Апробація головних результатів дослідження здійснювалась на конференціях різного рівня, а саме:

- *міжнародних*: «Українське мистецтво, освіта та засоби масової інформації в житті діаспори» (Афіни, 2010), «Актуальні проблеми філології: мовознавство, літературознавство, методика викладання філологічних дисциплін» (Маріуполь, 2010), «Педагогіка і психологія: сучасні тенденції та чинники розвитку» (Одеса, 2013), «Розвиток педагогіки та психології в умовах сьогодення» (Київ, 2013), «Освіта і доля нації. Освіта, світоглядна культура, життєтворчість» (Харків, 2013), «Дискурс у сучасному науковому, соціокультурному та інформаційному просторі» (Маріуполь, 2013), «Актуальные вопросы преподавания иностранных языков» (Вологда, 2013), «Актуальные проблемы неоеллинистики» (Краснодар, 2013), «Психологія та педагогіка сучасності: проблеми та стан розвитку науки і практики в Україні» (Львів, 2015), «Психологія та педагогіка: історія розвитку, сучасний стан та перспективи досліджень» (Одеса, 2016), «Інтернаціоналізація як фактор конкурентоспроможності сучасного університету» (Маріуполь, 2017), «Innovations and modern technology in the educational system contribution of Poland and Ukraine» (Сандомир (Польща), 2017);

- *всеукраїнських та регіональних*: «Іноземні мови у вищій освіті: лінгвістичні, психолого-педагогічні та методичні перспективи» (Харків, 2012, 2016), «Нова українська школа: багатовимірні простори якісних змін» (Маріуполь, 2017), підсумкові науково-практичні конференції викладачів Маріупольського державного університету (2010-2017 рр.).

Результати виконаної роботи обговорювалися на засіданнях кафедр грецької філології, педагогіки та освіти Маріупольського державного університету (2010 - 2017 рр.) та історії педагогіки і порівняльної педагогіки Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди (2013-2017 рр.).

Кандидатська дисертація на тему «Професійна підготовка вчителя початкових класів у сучасній Греції» (спеціальність 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки) була захищена у 2008 році, її матеріали в тексті докторської дисертації не використовувалися.

Публікації. Результати дисертаційної роботи опубліковано в 56 наукових працях, із них 54 написано без співавторів, у тому числі: 1 монографія, 1 навчальний посібник, 1 навчально-методичний посібник (у співавторстві), 1 методичні вказівки (у співавторстві), 23 статі у провідних наукових фахових

виданнях України, 4 статті в інших виданнях України, 7 статей у зарубіжних періодичних виданнях, 18 тез та виступів на конференціях.

Структура та обсяг роботи. Дисертація складається зі вступу, шести розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг роботи становить 542 сторінки, із них основного тексту – 383 сторінки. Список використаної літератури охоплює 769 найменувань. Дисертація містить 9 таблиць і 4 рисунки на 12 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У *вступі* обґрунтовано актуальність і доцільність проблеми дослідження; визначено об'єкт, предмет, мету і завдання роботи; аргументовано методологічні засади, методи дослідження; окреслено джерельну базу; розкрито наукову новизну, теоретичне та практичне значення здобутих результатів; визначено особистий внесок автора; викладено форми апробації й упровадження результатів дослідження.

У *першому розділі «Історіографія та джерельна база дослідження»* на основі аналізу широкого спектру наукових джерел висвітлено основні напрями вивчення порушеної проблеми в грецькій і вітчизняній науково-педагогічній літературі.

Грецьку історіографію класифіковано: 1) за хронологією (до членства в Європейському Союзі (1950-1980 рр.) та в період членства в ЄС (1981-2010 рр.)); 2) за характером поданої інформації (наукові, навчально-методичні, довідкові джерела). Окремо проаналізовано нормативні документи, доповіді, звіти Міністерства освіти та інших установ, навчальні плани і програми підготовки філологів.

Установлено, що в 1950-1980 рр. основними напрямами вивчення проблеми підготовки філологів були: історія і сучасний стан вищої освіти в Греції (В. Кіріазопулос, К. Папапану, А. Франкудакі); становлення теорії і практики підготовки філологів у контексті загальних освітніх змін (А. Делмудос, А. Дімарас, Н. Ексархопулос, Г. Зорас, Д. Фоїдіс); розвиток «мовного питання» в Греції та роль філософських факультетів у його вирішенні (А. Делмудос, Д. Глінос, І. Какрідіс, Д. Караяннідіс, Г. Кордатос, Г. Саввідіс, Р. Ставріді-Патрікіу); особливості навчання мови (Г. Бамбініотіс, П. Дорбаракіс, Н. Ексархопулос, Д. Кутрас, Д. Маркуліс, Ф. Меліу, Д. Моноґіос, В. Московіс, А. Тзартзанос, Д. Феофанопулу-Конту).

З'ясовано, що в 1981-2010 рр. до основних аспектів вивчення проблеми підготовки філологів у Греції належали: розвиток і сучасний стан професійної підготовки майбутніх філологів (М. Біліоні, С. Бузакіс, А. Вереві, С. Евангелопулос, Е. Кароліду, Г. Кехайоглу, П. Ксохеліс, І. Маркантоніс, П. Муратідіс, К. Стеріаду, П. Терзіс, Д. Тсаусіс, І. Тулумаку, В. Фукас); сучасні проблеми лінгвістики (Г. Бамбініотіс, К. Долгіра, Т. Сарафіду, А. Тсопанакіс, Е. Філіппакі-Уарбуртон, Х. Хараламбакіс); теоретико-методологічні засади і практичні рекомендації з викладання/навчання мови (рідної, іноземної, новогрецької як другої/іноземної) та літератури (Г. Басліс, А. Катсікі-Гівалу, К. Коколіс, Н. Мітсіс, П. Папаіоанну, В. Токатлідіу, Д. Томбаїдіс, Х. Тсолакис, А. Тсопаноглу, А. Хараламбопулос,

Г. Хатжисаввідіс); обґрунтування зв'язків освіти, мовної освіти, мовної політики і мовного планування (С. Влаемінк, А. Кіліарі, Х. Папарісос, Р. Ставріді-Патрікіу, Ф. Телопулос, В. Токатлідіу, А. Франкудакі, А.-Ф. Хрестідіс); проблема забезпечення міжкультурної освіти засобами мови (П. Георгоянніс, Г. Марку, Г. Ніколау, К. Папахрістос).

Констатовано, що на цьому етапі, порівняно з попереднім, з'явилися нові аспекти досліджень проблеми підготовки філологів, збагатилася довідкова література, активно почали вивчатись європейські освітні документи, зокрема з питань мовної освіти.

З'ясовано, що у вітчизняній науці проблема підготовки філолога досліджувалась у таких напрямках: історія та сучасний стан вищої освіти в Україні та провідних країнах світу (Н. Авшенюк, О. Бочарова, А. Глузман, В. Луговий, В. Майборода, О. Поживілова, І. Регейло, Н. Терентьєва, В. Фазан); питання навчання і виховання у вищій школі (С. Вітвицька, О. Гончар, А. Кузьмінський, З. Курлянд, В. Лозова, А. Марушкевич, В. Нагаєв, В. Ортинський, А. Троцко); особливості професійної підготовки філологів (В. Баркасі, О. Волченко, О. Дуплійчук, І. Зайцева, І. Закір'янова, О. Зуброва, В. Калінін, Ю. Картава, І. Клак, В. Коваль, О. Копусь, Л. Лунгу, А. Маслюк, О. Семеног, П. Сердюков, Т. Симоненко, І. Соколова, О. Пахомова); зміст, форми та методи підготовки філологів у зарубіжних країнах (В. Базова, В. Базуріна, Т. Гарбуза, О. Голотюк, І. Задорожна, І. Пасинкова); теорія і практика навчання мовам та літератури (О. Беляєв, Є. Дмитровський, В. Мельничайко, В. Масальський, С. Чавдаров, В. Неділько, С. Ніколаєва, Є. Пасічник, Е. Пассов, М. Пентилюк, Г. Передерій, Л. Рожило, О. Тарнопольський, Г. Токмань); сутність мовної освіти, мовної політики та мовного планування (В. Заблоцький, О. Куць, Л. Лазаренко, О. Панченко, Ю. Чередник, Ж. Шевчук); забезпечення міжкультурної освіти засобами мови (Г. Елизарова, В. Калінін, С. Ніколаєва).

Установлено, що Греція залишилася чи не єдиною європейською країною, сучасний педагогічний досвід якої, зокрема питання підготовки філологів у системі університетської освіти, є зовсім не дослідженим українськими вченими. Незначна кількість наукових праць (монографії, дисертації, періодичні видання) у процесі аналізу особливостей розвитку і сучасного стану вищої освіти в країнах Європи побіжно висвітлюють окремих фактографічний матеріал стосовно Греції.

Проведений аналіз дозволив стверджувати, що підготовка філологів у Греції до цього часу ще не була предметом спеціального наукового дослідження, а тому основні тенденції її розвитку не знайшли осмислення й відображення у вітчизняній науці.

У *другому розділі «Методолого-теоретичні засади підготовки філологів в університетах Греції»* проаналізовано провідні наукові підходи до дослідження проблеми підготовки філологів, уточнено понятійно-категоріальний апарат дисертації, схарактеризовано передумови становлення професійної підготовки філологів в університетах Греції, обґрунтовано етапи підготовки філологів в університетах Греції в межах досліджуваного періоду.

У дисертації доведено доцільність використання загальнонаукових методологічних підходів (історіографічний, історико-педагогічний, системний,

синергетичний, культурологічний, лінгвокультурологічний, компетентнісний, особистісно-діяльнісний, акмеологічний, аксіологічний) до дослідження проблеми, яка вивчається, що дозволило врахувати залежність підготовки філологів від політико-економічних та соціокультурних чинників розвитку суспільства та водночас розглядати названу підготовку як таку, що здатна до саморозвитку і самовдосконалення.

Теоретичним підґрунтям для вивчення окресленої проблеми стало з'ясування провідних дефініцій дослідження, підходи до визначення яких широко представлені в довідковій літературі, а також у доробках провідних вітчизняних і грецьких учених-педагогів.

Основні дефініції дослідження угруповано таким чином: 1) дефініції, які розкривають сутність і специфіку професійної підготовки філолога в закладі вищої освіти (підготовка/професійна підготовка, філологія, філолог, філологічна освіта, професійна підготовка філолога, мовна освіта); 2) дефініції, що розкривають процес університетської підготовки філолога (галузь знань, спеціальність, спеціалізація, кваліфікація, освітня програма); 3) дефініції, які розкривають результат професійної підготовки філолога (професійна компетентність філолога, комунікативна та міжкультурна компетенція).

Узагальнення поглядів учених (М. Біліоні, О. Дуплійчук, Е. Кароліду, С. Кривас, О. Семенов, І. Соколова) із урахуванням системного, синергетичного, культурологічного, лінгвокультурологічного, компетентнісного, особистісно-діяльнісного, акмеологічного, аксіологічного підходів дало підстави провідну дефініцію дослідження – «підготовка філологів» – розглядати як: 1) цілісну складну багатофункціональну відкриту *систему*, що складається з відносно автономних та водночас взаємопов'язаних підсистем, характеризується складними ієрархічними зв'язками, керованістю і водночас здатністю до саморозвитку; 2) цілеспрямований, особистісно орієнтований *процес*, який здійснюється в ході здобуття філологічної освіти і має за *мету* формування фахівця зі сформованою системою цінностей, високим рівнем загальнокультурної, мовно-літературної, інформаційно-технологічної, а в разі необхідності і психолого-педагогічної та методичної підготовки, здатного до творчості, співпраці, міжкультурного спілкування, саморозвитку та самовдосконалення.

Порівняльний аналіз провідних дефініцій дослідження дозволив констатувати, що більшість із них (підготовка, філологія як наука, філолог, комунікативна компетенція, міжкультурна компетенція) тлумачаться майже однаково в грецькій та вітчизняній науці; деякі мають певні відмінності у визначенні (професійна підготовка, філологія як навчальна дисципліна, кваліфікація «філолог», мовна освіта, лінгводидактика/дидактика мови), і лише одне поняття – освітня програма – має серйозні розбіжності у визначенні вітчизняних і грецьких дослідників.

У розділі схарактеризовано передумови підготовки філологів в університетах Греції. Установлено, що зазначена підготовка бере свій початок від 1837 року – року заснування Афінського університету.

З'ясовано, що протягом перших десятиліть її рівень був достатньо низьким, це пояснювалося слабким матеріально-технічним забезпеченням, копіюванням

іноземних (переважно німецької) моделей підготовки фахівців без урахування національних особливостей і освітніх традицій, приділенням уваги лише навчальній роботі без розвитку дослідницьких умінь і навичок студентів, обмеженням форм організації навчального процесу лише лекційними заняттями. Окрім цього, не передбачалося розподілу дисциплін на загальні та спеціальні, навчальний рік не поділявся на семестри, відсутніми були й семестрові іспити, у крайній недостатній мірі було забезпечення навчального процесу відповідними підручниками та посібниками.

З'ясовано, що протягом XIX століття кваліфікацію філолога отримували всі студенти філософського факультету, які навчалися за єдиним навчальним планом. Головна увага приділялася спеціальній (науковій) підготовці, а саме філологічній, теоретичній і практичній педагогічній підготовці почала здійснюватися лише з кінця 70-х років XIX століття із виділенням на неї не більше 2% від загального навчального часу.

Вагомий внесок у становлення і вдосконалення педагогічної підготовки майбутніх філологів зробили такі учені-педагоги, як Н. Ексархопулос, Д. Зангоянніс, Я. Пандазісіс. Останні, отримавши післядипломну освіту в Німеччині, по поверненні на Батьківщину намагались органічно поєднати філологічну та педагогічну освіту студентів філософського факультету задля покращення їхньої підготовки до виконання обов'язків учителя-філолога.

Як свідчить проведене дослідження, мовна підготовка безпосередньо залежала від розвитку так званого «мовного питання», боротьби між двома різновидами грецької мови – давнім (книжним – катаревуса) і сучасним (розмовним – демотика, новогрецька мова). У цій боротьбі університети віддавали перевагу катаревусі.

Із 1925 року підготовку філологів, окрім Афінівського, почав забезпечувати і Філософський факультет Салоніцького університету. Спочатку навчальні плани цих факультетів дещо відрізнялись один від одного, однак із 1937 року філософські факультети обох університетів діяли за єдиним навчальним планом, згідно з яким лівова частка знову-таки відводилася засвоєнню філологічних дисциплін. Позитивним вважаємо збільшення в першій половині XX століття годин на семінарські заняття; створення педагогічних і психологічних лабораторій та експериментальних шкіл, які забезпечували зв'язок теоретичної і практичної підготовки майбутніх філологів.

Доцільно звернути увагу і на те, що протягом XIX – першої половини XX століття студентам-філологам викладалася французька мова як предмет. Спеціальних відділень, які б готували вчителів іноземних мов, не існувало взагалі.

У процесі наукового пошуку встановлено, що на розвиток теорії та практики підготовки філологів в університетах Греції протягом досліджуваного періоду мала вирішальний вплив низка чинників: політико-економічні та соціокультурні зрушення в країні; особливості освітньої політики офіційної влади; мовна політика держави; рівень розвитку грецької лінгвістичної та психолого-педагогічної науки та вплив на неї зарубіжної наукової думки; зміни, що відбувалися у формулюванні мети, визначенні завдань, змісту, принципів, форм, методів і засобів підготовки філологів.

Проведений аналіз науково-педагогічних джерел з урахуванням зазначених чинників дав можливість у межах досліджуваного періоду (друга половина ХХ – початок ХХІ ст.) науково обґрунтувати три етапи підготовки філологів в університетах Греції, а саме: перший етап (1951-1980 рр.) – етап домінування мовно-літературного складника в підготовці філологів з переважанням консервативних підходів до її забезпечення; другий етап (1981-1998 рр.) – етап запровадження комунікативного підходу в процес підготовки філологів у поєднанні з розширенням психолого-педагогічного складника; третій етап (1999-2010 рр.) – етап забезпечення підготовки філологів на основі рівноцінного поєднання наукового, психолого-педагогічного, методичного і практичного складників.

У *третьому розділі «Домінування мовно-літературного складника в підготовці філологів з переважанням консервативних підходів до її забезпечення (1951-1980 рр.)»* систематизовано теорію та узагальнено практику підготовки філологів в університетах Греції в 1951-1980 рр.

У процесі наукового пошуку з'ясовано, що початок 50-х років ХХ століття ознаменувався важливими позитивними змінами в підготовці філологів в університетах Греції, пов'язаними із такими подіями: започаткуванням вивчення іноземної мови як спеціальності, уведенням Надзвичайного Закону «Про шляхи підготовки викладачів англійської мови для середніх шкіл» (1951 р.), відкриттям в Афіньському та Салоніцькому університетах відділень англійської мови та літератури з 4-х річним терміном навчання, затвердженням Королівською Постановою 1951 року навчальних планів підготовки філологів, фахівців з англійської мови та літератури.

У розділі схарактеризовано політико-економічні, соціокультурні й освітні чинники, які суттєво впливали на розвиток проблеми підготовки філологів в університетах Греції на означеному етапі. До них віднесено: вступ Греції до таких впливових міжнародних організацій, як НАТО, Рада Європи, Європейська Економічна Спільнота, що актуалізувало потребу у вивченні іноземних мов; проведення на законодавчому рівні реформ університетської освіти загалом та перегляд змісту підготовки філологів зокрема; необхідність вирішення мовного питання; створення спеціальної комісії з питань освіти; відкриття університетів у м. Патри (1964 р.), м. Янніна (1970 р.), Фракійського університету імені Демокрита (1973 р.), Критського університету (1976 р.); перехід Греції на шлях євроінтеграції; визнання демотики єдиною офіційною мовою держави (1975 р.); вплив зарубіжної наукової думки на розвиток грецької лінгвістичної та лінгводидактичної науки; обґрунтування нових лінгводидактичних підходів до навчання мов; поява нової галузі мовознавства – комунікативної лінгвістики.

Установлено, що до провідних напрямів вивчення проблеми підготовки філологів грецькими ученими в 1951-1980 рр. належали:

- визначення складників зазначеної підготовки: спеціальна/наукова, що забезпечувалася шляхом засвоєння мовних і літературних дисциплін, історії, філософії, релігієзнавства, культури, археології; професійна підготовка, під якою розуміли психолого-педагогічну і методичну підготовку, що реалізовувалася під час викладання педагогіки, психології, дидактики та в ході проведення педагогічної практики (А. Делмудос, Н. Ексархопулос, Д. Кіріазопулос);

- аналіз моделей підготовки філологів: паралельна, послідовна, змішана (А. Делмудос, Н. Ексархопулос, С. Калліафас, І. Маркантоніс, Ф. Харалампідіс);

- формулювання мети (забезпечення ґрунтовної мовно-літературної та елементарної психолого-педагогічної підготовки майбутніх філологів незалежно від обраної спеціалізації) і визначення її завдань (бездоганне володіння сучасною грецькою мовою за допомогою засвоєння її будови – лексичної, граматичної, фонетичної; розвиток усного й писемного мовлення студентів-філологів; достатнє володіння ними давньогрецькою мовою для читання та розуміння в оригіналі творів давньогрецьких митців; формування умінь інтерпретації давньогрецьких та новогрецьких текстів різного характеру (художніх, філософських, релігійних, історичних) та розвиток на їхній основі наукового світогляду й системи цінностей студента; бездоганне володіння основною іноземною мовою (для студентів відділень іноземної мови); формування в майбутніх філологів умінь викладати мову та літературу в середній школі та деякі ін.) (А. Данассіс-Афентакіс, А. Делмудос, Н. Ексархопулос, Г. Палеологу, А. Папас);

- визначення змісту підготовки філологів: особливе значення, як стверджують фахівці (А. Данассіс-Афентакіс, А. Делмудос, Н. Ексархопулос, С. Калліафас, І. Маркантоніс, Ф. Харалампідіс), має належати вивченню таких дисциплін, як мовознавство, давньогрецька, середньовічна і новогрецька література, література країни, мова, якої вивчається. Отже, у підготовці філологів, фахівців з рідної мови та літератури науковці провідну роль відводили мовно-літературній підготовці;

- виокремлення підходів до підготовки філологів: знаннєво орієнтований, традиційний (граматичний), аудіовізуальний, пізнавальний/свідомий (Г. Бамбініотіс, П. Контос, Д. Феофанопулу-Конту);

- обґрунтування принципів підготовки майбутніх філологів: запобігання енциклопедизму; введення невеликої кількості дисциплін, що мають внутрішню спорідненість, для уникнення дублювання навчального матеріалу; надання переваги організації самостійної роботи студентів; поступове збагачення словникового запасу студентів словами і виразами офіційної мови; систематичне навчання граматики; дотримання принципу наступності (навчання мови від простого до складного); створення відповідного «мовного оточення» для успішного засвоєння мови (А. Делмудос, Н. Ексархопулос).

З'ясовано, що на етапі, який досліджується, значна кількість праць грецьких науковців стосувалась обґрунтування «мовного коду» (демотика чи катаревуса), якого необхідно навчати в школах та університетах. Наприклад, Н. Ексархопулос у своїй статті «Викладання рідної мови та діяльність нової комісії з питань освіти» (1958 р.) наполягав на тому, що вивченню має підлягати лише офіційна літературна мова – катаревуса. Протилежної думки дотримувались такі вчені, як А. Делмудос, Д. Караяннідіс, Г. Кордатос, Г. Саввідіс, які виступали за народну мову.

Аналіз навчальних планів і програм філологічних відділень та відділень іноземних мов Афінського національного університету імені І. Каподістрії, Салоніцького університету імені Аристотеля, Яннінського університету дозволяє стверджувати, що для практики підготовки філологів у 1951-1980 рр. були притаманні такі тенденції:

- розширення при університетах мережі філологічних відділень та створення відділень іноземних мов;
- вирішення на державному рівні «мовного питання» на користь новогрецької мови (демотики), що значно полегшило і водночас удосконалило мовну підготовку на філологічних відділеннях;
- отримання майбутніми філологами ґрунтовної мовно-літературної та елементарної психолого-педагогічної підготовки, а також опанування літературної і культурної спадщини країни, мова якої вивчалась;
- приділення в змісті підготовки філологів, фахівців з рідної мови та літератури основної уваги засвоєнню головних розділів мовознавства, читанню й аналізу видатних літературних творів; на відділеннях іноземних мов – вивченню офіційної мови «провідного» етносу без зосередження належної уваги на її діалектних особливостях; засвоєнню іноземної літератури і культури в історичному аспекті;
- обмеження психолого-педагогічної підготовки майбутніх філологів викладанням протягом одного семестру лише двох дисциплін – педагогіки і психології (за винятком педагогічних відділень, де спектр відповідних дисциплін був більш широким);
- уведення широкого спектру дисциплін за вибором студентів;
- налагодження тісного зв'язку між теорією та практикою, розвиток у майбутніх філологів дослідницьких умінь шляхом залучення їх до роботи у філологічних, педагогічних і психологічних лабораторіях;
- застосовування переважно традиційного (структурного) підходу до навчання рідної мови, граматико-перекладного та елементів аудіовізуального й пізнавального підходів до навчання іноземної мови. При цьому засвоєнню підлягала система мови, переважно граматичний матеріал, без приділення належної уваги навчанню спілкування, формуванню мовленнєвих умінь майбутніх філологів;
- використання традиційних форм (семінарські та лабораторні заняття, екскурсії, написання курсових і дипломних робіт), методів (лекція у вигляді монологу, метод пояснення та вправи), засобів (навчальні підручники, схеми, малюнки, таблиці, картки) підготовки філологів;
- уведення до навчального процесу технічних засобів (магнітофон, програвач, проектор, лінгафонне обладнання тощо);
- обмеження педагогічної практики спостереженнями за проведенням уроків досвідчених учителів.

З'ясовано, що в процесі підготовки філологів, фахівців з рідної мови та літератури більша частка навчального часу припадала на вивчення філологічних дисциплін, яким відводилось 60-75 % від загальної кількості годин. Окрім цього, вивчались педагогіка (2-9 %), іноземна мова (6-9 %), історія (3-8%), археологія (2-5%), релігія та приватне життя давніх греків (2-3%), психологія (1-3%), філософія (2-5%).

Перелік філологічних навчальних дисциплін не вирізнявся різноманітністю і складався лише з традиційних обов'язкових предметів: мовознавство, давньогрецька філологія, латинська філологія, середньовічна філологія, новітня грецька філологія. Більшість філологічних дисциплін була присвячена вивченню

літературних творів, у той час як мовна підготовка була спрямована на оволодіння системою мови, формування умінь і навичок різних видів аналізу (граматичного (морфологічного й синтаксичного), словотвірного, лексичного, мовностилістичного тощо), формування орфографічних умінь і навичок, умінь читання, перекладу й інтерпретації давньогрецьких текстів та ін. Окрім цього, засвоєнню підлягали такі предмети: історія літератури, елементи літературної критики, граматики, синтаксис, основи віршування, палеографія.

Курс мовознавства носив суто теоретичний характер і передбачав вивчення студентами історії грецької мови, синтаксису та морфології давньогрецької мови. Позитивним вважаємо введення на досліджуваному етапі дисципліни «Індоевропейське мовознавство» як передвісника курсу «Порівняльна лінгвістика».

Для тих студентів, які бажали присвятити себе педагогічній діяльності, на другому і третьому курсах пропонувалася педагогіка як вибіркова дисципліна, що викладалась протягом двох годин на тиждень. На другому курсі вивчалась історія педагогіки і виховання, а на третьому курсі змістом дисципліни було передбачено засвоєння таких розділів: педагогічна психологія, педагогічна освіта, школа як соціальна система, мовне виховання/навчання (дидактика мовних дисциплін, навчання аналізу літературних творів).

Ще однією особливістю у змісті підготовки філологів, фахівців з рідної мови та літератури визначено відсутність методики навчання мови та літератури як окремої навчальної дисципліни. Питання викладання мовно-літературних дисциплін вивчались у курсі педагогіки. Психологія викладалась як вибіркова дисципліна в другому і четвертому семестрах протягом двох годин на тиждень.

До специфіки змісту мовно-літературної підготовки філологів на відділеннях іноземних мов віднесено: вивчення офіційної мови «провідного» етносу без приділення належної уваги її діалектним особливостям; засвоєння літератури і культури країни, мова якої вивчалась, в історичному аспекті; приділення уваги писемній формі мови та питанням методики навчання іноземної мови шляхом викладання окремої дисципліни – «Дидактика мови».

Таким чином, позитивними здобутками теорії та практики професійної підготовки філологів у 1951-1980 рр. вважаємо: започаткування досліджень щодо визначення сутності, змісту, структури підготовки філологів; обґрунтування необхідності психолого-педагогічної підготовки майбутніх учителів-філологів; поступовий відхід у викладанні мови від традиційного методу; популяризація прогресивних лінгводидактичних ідей, концепцій західноєвропейських науковців; уведення навчальних предметів за вибором студентів; збагачення навчальних планів новими модулями та дисциплінами; забезпечення тісного зв'язку між теорією та практикою шляхом роботи студентів у різноманітних лабораторіях (педагогічних, філологічних) та зразкових школах при університетах.

Серед недоліків, які виділялися на етапі домінування мовно-літературного складника в підготовці філологів з переважанням консервативних підходів до її забезпечення, можна відзначити такі: відсутність окремих досліджень, присвячених питанням навчання мови та літератури; певне відставання грецької лінгводидактичної науки від світової; відсутність спеціальних праць, які б висвітлювали сутність та особливості організації й забезпечення педагогічної

практики; панування традиційного підходу до викладання мови; повільні зміни в змісті мовно-літературної підготовки; приділення надмірної уваги письмовій формі вивчення мови; обмеження теоретичної і практичної психолого-педагогічної підготовки; застосування переважно консервативних методів, форм, засобів підготовки філологів; відсутність монографій, дисертаційних праць та навчальних посібників грецьких учених, присвячених питанням навчання рідної та іноземної мов, а також практичних курсів із вивчення іноземної мови.

У четвертому розділі «Запровадження комунікативного підходу в процес підготовки філологів у поєднанні з розширенням психолого-педагогічного складника (1981-1998 рр.)» здійснено аналіз теорії та практики підготовки філологів в університетах Греції на досліджуваному етапі.

У розділі проаналізовано політико-економічні, соціокультурні й освітні чинники розвитку грецького суспільства в 1981-1998 рр., які суттєво впливали на стан підготовки філологів в університетах країни. До них віднесено: вступ Греції до Європейського Союзу (1981 р.); проведення реформи в галузі мовної освіти (1981 р.); відносна політична стабільність; прийняття Плану економічного розвитку Греції на період 1983-87 рр., який сприяв економічному зростанню країни; перетворення Греції на багатоетнічну державу; удосконалення законодавства в галузі вищої освіти із наданням університетам значної автономії в організації і здійсненні навчального процесу; розширення мережі університетів; перетворення Греції з країни-донору трудових ресурсів на країну прийому емігрантів, що актуалізувало потребу в забезпеченні полікультурної/міжкультурної освіти та навчанні новогрецької мови як іноземної; підвищення уваги до проблеми освіти протягом життя; прийняття Міжнародної Конвенції Генеральною Асамблеєю ООН про захист мігрантів і членів їхніх сімей; заснування Центру досліджень у галузі освіти; прийняття спеціального Закону «Грецька освіта за кордоном, міжкультурна освіта та інші розпорядження».

Як свідчить проведене дослідження, на етапі, що вивчається, збільшилась мережа університетів, які забезпечували підготовку філологів, фахівців у галузі рідної мови та літератури. Так, разом з Афінським, Салоніцьким та Яннінським університетами, підготовку філологів почали здійснювати Критський університет (з 1983 р.), Фракійський університет імені Демокрита (з 1995 р.), Патрський університет (з 1997 р.). Філософські факультети названих університетів надавали єдиний диплом філолога зі спеціалізаціями в таких галузях: класична філологія, середньовічна та новогрецька філологія, мовознавство. Підготовка філологів, фахівців з іноземної мови та літератури, як і на попередньому етапі, продовжувала здійснюватися лише в Афінському та Салоніцькому університетах на відділеннях англійської, французької, німецької та італійської мови і літератури.

Установлено, що в 1981-1998 рр. спостерігається активізація досліджень грецьких учених, в яких висвітлювались теоретико-методологічні засади мовної, літературної, психолого-педагогічної і методичної підготовки студентів-філологів. Для етапу, який вивчається, характерне:

- суттєве збагачення складників підготовки філологів: порівняно з попереднім етапом до спеціальної/наукової (ειδική ή ελιστημονική κατάρτιση) та психолого-педагогічної підготовки (ψυχο-παιδαγωγική κατάρτιση) було додано

дидактичну/методичну підготовку (διδασκική κατάρτιση) та педагогічну практику (πρακτική άσκηση) (І. Канакіс, С. Кривас, П. Ксохеліс, І. Матсагурас, П. Папаконстантіну);

- уточнення мети (формування мовної особистості студента – активного користувача мови) і завдань підготовки філологів (формування високого рівня комунікативної компетенції студента-філолога шляхом розвитку здатності не просто розуміти та складати граматично правильні речення, а вміти породжувати усні й писемні висловлювання відповідно до конкретної комунікативної ситуації, складати тексти різних комунікативних та функціональних стилів; засвоєння ним нових галузей лінгвістики; розвиток умінь інтерпретації літературних творів, у тому числі й сучасних; формування освітньо-культурного кругозору; розвиток дослідницьких умінь і навичок майбутнього фахівця філологічної галузі; формування рефлексуючого вчителя) (М. Вамвукас, І. Канакіс, М. Кассотакіс, С. Кривас, П. Ксохеліс, І. Матсагурас, П. Папаконстантіну, Х. Тсолакіс, Д. Томбаїдіс та інші);

- розширення змісту підготовки філологів: особливий акцент робиться на вивченні таких дисциплін, як: мовознавство, давньогрецька, середньовічна і новогрецька література, література країни, мова якої вивчається. Під час вивчення мови засвоєнню підлягає мовний і мовленнєвий матеріал, необхідним є перехід від навчання слова до навчання речення, значна увага приділяється усному мовленню, ознайомленню з діалектними особливостями мови, що вивчається. Зміст підготовки філологів збагачується темами з полікультурної/міжкультурної освіти, методики навчання новогрецької мови як другої/іноземної (П. Георгоянніс, Г. Марку, Н. Мітсіс, Е. Скурту, А. Хараламбопулос, С. Хатжисаввідіс);

- обґрунтування нових підходів (комунікативний, особистісно-орієнтований, проблемно-орієнтований, діяльнісний) (М. Антонопулос, В. Дендріну, Д. Манавіс, Н. Мітсіс) та нових методів підготовки філологів: метод гри (рольової, ділової), техніки драми, метод театральної гри (М. Агатангелу, Г. Гаравелас, Є. Папайанопулу); метод мікрвикладання (Г. Вреттос, А. Капсаліс, Е. Тараторі, Д. Хатжидіму);

- критика навчального підручника як єдиного джерела інформації, необхідність його збагачення автентичними текстами різних жанрів, текстами прагматичного характеру, формулювання вимог до зображальних і технічних засобів навчання (І. Канакіс, Г. Бамбініотіс, Е. Тараторі, А. Тсопаноглу, А. Хараламбопулос);

- підхід до мовної освіти як міждисциплінарного напрямку (Г. Бамбініотіс, Н. Мітсіс, А. Тсопаноглу);

- обґрунтування провідних принципів навчання мови (засвоєння мови має відбуватися на основі взаємопов'язаного навчання читання, аудіювання, говоріння, письма, граматики, які не викладаються окремо, а співіснують в межах одного заняття в безпосередньому зв'язку один з одним; головний наголос має припадати на розвиток усного мовлення; розвиток усного й писемного мовлення має відбуватись на основі комунікативних вправ; студенти мають працювати з текстами, які презентують різні типи і стилі мовлення) (М. Антонопулос, Д. Манавіс, Н. Мітсіс, А. Хараламбопулос, А. Хатжипанайотіду, С. Хатжисаввідіс);

- визначення принципів, яких має дотримуватися викладач у процесі навчання та виховання особистості (повага до кожної людини, незалежно від її походження, статі чи віку; визнання індивідуальності кожної особистості; зміни поглядів; співпраці у вирішенні конфліктів) (П. Георгоянніс, М. Даманакіс, А. Данассіс-Афентакіс, Г. Марку);

- обґрунтування умов ефективної організації педагогічної практики (надання педпрактиці обов'язкового характеру, збільшення її термінів, налагодження співпраці між університетом і школою, відповідна підготовка викладачів-керівників практики, підготовка студентів до проходження педагогічної практики) (І. Канакіс, П. Ксохеліс, І. Матсагурас, К. Філіппу).

До практичних надбань у галузі підготовки філологів в університетах Греції (Афінський національний університет імені І. Каподістрії, Салоніцький університет імені Аристотеля, Фракійський університет імені Демокрита, Яннінський та Патрський університети) в 1981-1998 рр. можна віднести:

- отримання на законодавчому рівні всіма університетськими відділеннями повної автономії в організації і здійсненні навчального процесу;

- збагачення змісту мовно-літературної підготовки філологів новими дисциплінами та навчальними модулями (психолінгвістика, лінгвістика тексту, соціолінгвістика, теорія літератури);

- затвердження навчальним планом двох циклів підготовки філологів: перший тривав п'ять семестрів і включав обов'язкові дисципліни, що мали вступний характер до спеціальності, іноземну мову та дисципліни вільного вибору; другий цикл реалізовувався три семестри і охоплював дисципліни спеціалізації та дисципліни за вибором студента, які пропонувалися відділеннями історії й археології та відділенням філософії-педагогіки-психології;

- приділення особливої уваги в процесі підготовки філологів таким дисциплінам, як: мовознавство, давньогрецька філологія, новогрецька філологія, англійська мова, аналіз та написання есе, морфологія-синтаксис англійської мови, семасіологія та прагматика, порівняльне вивчення англійської та грецької мов, теорія перекладу, практика перекладу, літературний переклад, спеціальний переклад, прикладна лінгвістика та деякі інші;

- спрямованість практичного курсу іноземної мови на розвиток і вдосконалення іншомовної комунікативної компетенції;

- уведення нових психолого-педагогічних дисциплін (соціальна педагогіка, порівняльна педагогіка, соціальна психологія, когнітивна психологія, історія освіти);

- збільшення вимог до формування дослідницьких навичок студентів-філологів;

- удосконалення форм, методів і засобів підготовки філологів, зокрема, широке використання лекцій у формі діалогу, лекцій з мультимедійною презентацією, театральних методик і технік (метод пантоміми, підготовка театральних вистав, написання власних театральних творів та їх постановка тощо), проведення конференцій, семінарів, круглих столів, диспутів, дебатів, організація спільних дослідницьких проєктів з іншими вітчизняними та зарубіжними університетами);

- використання поряд із традиційними (схеми, малюнки, таблиці тощо) інноваційних засобів навчання (мережа Інтернет, мультимедійне обладнання тощо);
- використання методу мікрОВикладання в процесі організації педагогічної практики.

Отже, до позитивних тенденцій розвитку теорії та практики підготовки філологів у 1981-1998 рр. можна віднести: стрімкий розвиток методики навчання мови та літератури, її виокремлення в самостійну науку; розробка теоретико-методологічних засад комунікативного підходу до навчання мови із внесенням відповідних змін до формулювання мети і завдань, відбору змісту, методів і засобів навчання; збільшення навчальних предметів за вибором студентів; суттєве збагачення змісту навчальних планів і програм новими дисциплінами; перенесення уваги в процесі вивчення іноземної мови, літератури, культури з будови мови на її практичне вживання, з її писемної форми на усну, з діахронії на синхронію.

До недоліків розвитку означених питань у 1981-1998 рр. віднесено: відсутність спеціальних праць, присвячених питанням методики застосування технічних засобів навчання, зокрема комп'ютерних технологій; обмеження педагогічної практики лише пасивною із наданням на деяких відділеннях мінімальної можливості проведення самостійних уроків у середній школі; відставання практики підготовки філологів від теоретичних розробок (зокрема, відсутність навчальних дисциплін, присвячених питанням комунікативної лінгвістики, міжкультурного спілкування, полікультурної/міжкультурної освіти, навчання новогрецької мови як іноземної); відсутність на філологічних відділеннях спеціальних дисциплін з методики викладання мови в середній школі.

У п'ятому розділі «Забезпечення підготовки філологів на основі рівноцінного поєднання наукового, психолого-педагогічного, методичного і практичного складників (1999-2010 рр.)» узагальнено теоретико-практичний досвід підготовки філологів в університетах Греції на досліджуваному етапі.

У процесі наукового пошуку з'ясовано, що на розвиток теорії і практики підготовки філологів в університетах Греції в 1999-2010 рр. вплинули такі чинники: підписання Болонської угоди, що остаточно закріпило європейську орієнтацію університетської освіти та мало позитивні наслідки для вдосконалення підготовки філологів (1999 р.); початок діяльності Грецького відкритого університету (1999 р.); зростання значення й ролі мовної освіти в новій Європі; політична стабільність; економічний розвиток країни; приведення університетської освіти у відповідність до положень Болонського процесу; подальша актуалізація проблеми освіти протягом життя; реалізація полікультурної/міжкультурної та багатомовної освіти; створення Центру забезпечення якості вищої освіти та відділів оцінювання якості освіти при університетах (2005 р.); проведення реформи, за якою особа могла працевлаштуватись до закладів середньої освіти лише за наявності сертифіката про педагогічну і методичну готовність (2010 р.).

Проведене дослідження дає підстави для висновку, що на цьому етапі, порівняно з попереднім, педагогічні пошуки науковців Греції з питань, які вивчаються, стосувались:

- перегляду мети (формування багатомовної полікультурної особистості філолога-дослідника, філолога-вчителя, філолога-перекладача, здатного до

саморозвитку і самовдосконалення) і завдань (розвиток комунікативної, міжкультурної, перекладацької, літературознавчої, психолого-педагогічної, методичної, інформаційної, дослідницької, громадянської компетентностей; виховання потреби навчання протягом життя; підвищення освітнього-культурного рівня та психоемоційний розвиток студента; розвиток його творчих, мистецьких здібностей, естетичних смаків, розширення меж особистого досвіду та внутрішнього світу; розвиток умінь критичного аналізу головних проблем особистого й соціального життя, відповідального формування своєї особистої позиції та переконань; оволодіння знаннями про мету і завдання освіти загалом та конкретної дисципліни зокрема, про способи, критерії, процеси, засоби відбору навчального матеріалу, про психологію дитини, школу, учнівський колектив, освітній простір загалом, про моделі, види, техніки, методи й засоби викладання; знайомство з педагогічними теоріями, теоріями навчання, стратегіями управління класом, питаннями використання технологій у викладанні, проблемою міжкультурного виховання; оволодіння стратегіями викладання; самопізнання себе як особистості, як майбутнього вчителя; застосування теоретичних знань на практиці, розвиток умінь аналізу шкільних програм, підручників, посібників, навчальних ситуацій, педагогічних та інших проблем сучасної школи; виховання умінь виготовлення і застосування дидактичного матеріалу, нових технологій, оцінки своєї навчальної праці) підготовки філологів (А. Антонопулу, Х. Аргіропулу, М. Біліоні, Р. Делверуді, П. Калліамбетсу-Корака, М. Канатсуліс, А. Катсікі-Гівалу, Е. Карава, Е. Кароліду, М. Малута, Д. Манавіс, Д. Мітсакіс, І. Піройтакіс, А. Сапіріді, В. Токатліді, А. Тсопаноглу, Х. Хатжигеоргіу);

- уточнення змісту зазначеної підготовки: важливою характеристикою змісту вважалась його варіативність, що вимагало врахування особистісних та професійних потреб студентів; основна увага приділялась мовно-літературним дисциплінам, однак для тих студентів, які обрали для себе професію вчителя, змістом підготовки пропонувались відповідні психолого-педагогічні і методичні курси; значна увага приділялась усному мовленню; зміст підготовки філологів постійно збагачувався темами з полікультурної/міжкультурної освіти, методики навчання новогрецької мови як другої/іноземної; на відміну від попереднього етапу, обов'язково наголошувалось на необхідності підготовки майбутніх філологів до активної участі в суспільному житті і навіть у державному управлінні країною (А. Антонопулу, М. Біліоні, Р. Делверуді, Е. Кароліду, В. Токатліді, А. Тсопаноглу);

- удосконалення методів (лекція у формі діалогу (спрямувального та вільного), метод проектів, мозковий штурм, сократів діалог) і засобів (відмова від єдиного підручника з мови, його укладання за навчальними модулями, кожний з яких спрямований на формування певного комунікативного уміння, збагачення текстами різних жанрів і характеру) підготовки філологів (К. Бонідіс, М. Вамвакарі, А. Вудурі, А. Дріва, С. Зарделі, Х. Какатсіу, М. Катсібарзіс, Е. Контос, Ф. Маніу, Е. Марідакі, Н. Мітсіс, А. Міхаїліді-Евріпіді, М. Пападопулу, Дж. Папайаннопулу, Е. Суліоті, В. Тсаруха, С. Тсіплаку, А. Хатжипанайотіді, С. Хатжисавідіс);

- визначення умов успішної реалізації методу проектів: відповідна підготовка викладача до організації та керівництва проектом; пошуково-практичний характер,

досяжні цілі і завдання проектних робіт; необхідне оснащення; об'єктивна оцінка як поточної діяльності студентів, так і кінцевого результату (С. Зерделі, Х. Какатсіу, Е. Контос, А. Міхаїліду-Евріпіду);

- наукового обґрунтування застосування інформаційно-комунікаційних технологій (К. Іконому, Д. Кутсоянніс, Ф. Маніу, П. Панайотідіс, С. Папаевтиміу-Літра, А. Хатжипанайотіду);

- збагачення підходів до підготовки філологів: у мовній підготовці – комунікативний, комунікативно-текстоцентричний, міжкультурний; у літературній – герменевтичний, діахронічний, інтертекстуальний, міждисциплінарний (Х. Аргіропулу, В. Дендріну, М. Канатсуліс, А. Катсікі-Гівалу, І. Хатжилука-Маврі);

- удосконалення організації педагогічної практики (чітке визначення її мети, завдань, видів, термінів, з'ясування змісту підготовки вчителів-менторів до здійснення керівництва педагогічною практикою студентів (М. Біліоні, Е. Карава, А. Сапіріду);

- пожвавлення досліджень, присвячених державній освітній і мовній політиці, забезпеченню міжкультурної та багатомовної освіти, а також освіти емігрантів та репатріантів та питанням методики навчання новогрецької мови як іноземної (Н. Августі, В. Дендріну, Г. Ніколау, В. Токатлідіу, А. Хатжипанайотідіу).

Установлено, що практиці підготовки філологів у 1999-2010 рр. були притаманні такі особливості:

- уведення взаємовизнаних на європейському просторі наукового ступеня доктора філософії та додатків до дипломів бакалавра, магістра, доктора наук;

- розроблення і введення до навчальних планів підготовки фахівців дисциплін з європейським змістом та дисциплін, спрямованих на підготовку майбутніх учителів до роботи не лише з учнівською, а й з дорослою категорією громадян;

- надання дистанційної освіти студентам на рівні бакалаврату і магістратури із застосуванням відповідного навчального матеріалу та методів навчання;

- приділення серйозної уваги організації педагогічної практики; налагодження систематичної співпраці університету зі школою та професійного керівництва практикою з боку менторів;

- широке використання методу проектів, методу мозкового штурму, методу Portfolio, методу навчання на основі автентичного матеріалу, використання інформаційно-комунікаційних технологій тощо;

- спеціальна підготовка викладачів іноземної мови та літератури; обов'язкове надання студентам однієї з двох спеціалізацій: англійська мова-мовознавство; англо-американська література-культура; уведення до змісту підготовки таких нових дисциплін, як: написання наукового есе, лінгвістичний аналіз зв'язного мовлення, міжкультурна теорія комунікації;

- постійне оновлення змісту теоретичної мовної підготовки майбутніх філологів відповідно до розвитку лінгвістичної та суміжних з нею наук. Зокрема, позитивним вважаємо її збагачення такими дисциплінами, як: «Елементи комп'ютерної лінгвістики», «Структурно-функціональна – комунікативна лінгвістика», «Етнолінгвістика».

Отже, в 1999-2010 рр. в розвитку теорії і практики підготовки філологів позитивним можна вважати: активізацію досліджень, присвячених особливостям забезпечення полікультурної/міжкультурної освіти та методиці навчання новогрецької мови як другої/іноземної; розширення мети й завдань підготовки філологів; збагачення змісту підготовки новими дисциплінами й навчальними модулями; намагання збалансувати складові професійної підготовки фахівців-філологів відповідно до їх майбутніх професійних потреб; обґрунтування та застосування інноваційних підходів, методів і засобів підготовки філологів; удосконалення організації педагогічної практики майбутніх учителів-філологів.

До недоліків зазначеної підготовки віднесено: недостатню кількість прикладних досліджень, які б презентували експериментально перевірені моделі професійної підготовки філологів, превалювання теоретичної підготовки над практичною, обмеження педагогічної практики лише таким її видом, як навчальна.

У шостому розділі «Актуалізація теоретичних та практичних здобутків підготовки студентів-філологів в університетах Греції в сучасних умовах» здійснено аналіз прогресивних тенденцій підготовки філологів в університетах Греції та України на сучасному етапі із виділенням окремих відмінностей в їхній реалізації, окреслено перспективи творчого використання узагальненого грецького досвіду підготовки фахівців-філологів у сучасній вітчизняній освітній практиці.

З'ясовано, що до спільних тенденцій підготовки філологів у Греції та Україні можна віднести: реалізацію ідеї багатомовної освіти; організацію при університетах постійно діючих Центрів та курсів вивчення іноземних мов; уведення до навчальних планів підготовки філологів двох чи навіть трьох іноземних мов за домінування англійської мови; приділення серйозної уваги питанням вивчення рідної мови як другої чи іноземної; поживлення академічної мобільності студентів-філологів (участь студентів у таких міжнародних програмах, як Tempus, Erasmus+); залучення іноземних студентів до навчання в країні; приділення особливої уваги вивченню державної мови іноземними студентами, зокрема філологами; постійне оновлення мети, завдань, змісту, форм, методів і засобів підготовки філологів; індивідуалізація та варіативність навчання студентів-філологів за рахунок введення і постійного оновлення спектру дисциплін за вибором студентів, різноманітних спеціалізацій, упровадження програм додаткової підготовки (мовної, літературної, методичної тощо), розвитку дистанційних мовних курсів; постійне розширення і поглиблення психолого-педагогічної та методичної підготовки вчителів-філологів.

Установлено, що різниця в підготовці філологів у Греції та Україні полягає в тому, що українські заклади вищої освіти пропонують підготовку філологів як за однією, так і за двома спеціальностями (основна іноземна мова + друга іноземна мова), грецькі ж університети вводять другу мову лише як навчальну дисципліну. В Україні навчальні програми і посібники з вивчення державної мови як іноземної адресуються, як правило, іноземним студентам. У Греції ж у центрі уваги науковців, педагогів, відповідних органів перебувають усі категорії іноземних громадян незалежно від віку. Завдяки кращому технічному устаткуванню грецьких університетів, використання ІКТ у них більш активне і системне, більш жвавіми є процеси академічної мобільності студентів і викладачів мовних відділень завдяки членству Греції в ЄС. Натомість на мовних факультетах вітчизняних вишів більш

досконалою є психолого-педагогічна та методична підготовка майбутніх учителів-філологів. Позитивним щодо підготовки філологів в Україні вважаємо і те, що у вищій школі приділяється увага не тільки підготовці студентів до навчання, а й до виховання молодого покоління. Також слід зазначити, що вітчизняна система професійно-педагогічної підготовки учителів-філологів має багатший досвід організації та здійснення педагогічної практики, більшою різноманітністю відзначаються види і форми педагогічної практики, значно триваліші її терміни.

Проведене дослідження дозволило окреслити перспективи впровадження педагогічно цінного грецького досвіду підготовки філологів у вищу школу України. Серед них: широке використання в професійній освіті філологів ІКТ, електронних посібників, віртуальних бібліотек, системи швидкого пошуку потрібної інформації; проведення он-лайн навчання; організація комп'ютерних мовних програм, мовних лабораторій; тісна співпраця викладачів як практичного курсу іноземної мови, так й інших філологічних дисциплін; уведення предметів поліпрофільної та міждисциплінарної підготовки, організація міждисциплінарних магістерських програм; активне використання методу мікрвикладання; посилення роботи зі шкільними вчителями-керівниками практики (менторами); створення й діяльність при університетах експериментальних шкіл, психолого-педагогічних лабораторій з метою проведення актуальних лінгвістичних і психолого-педагогічних досліджень.

ВИСНОВКИ

Узагальнення результатів історико-педагогічного пошуку, аналіз джерельної бази дали підстави систематизувати теоретичні ідеї та узагальнити досвід підготовки філологів у період другої половини ХХ – початку ХХІ століття, а також окреслити перспективи реалізації педагогічно цінного досвіду Греції з питань, які вивчаються, у сучасних вишах України.

1. Аналіз стану наукової розробки досліджуваної проблеми довів, що питання підготовки філологів в історіографії можна поділити на два періоди – 1950-1980 рр. (до членства Греції в ЄС) та 1981-2010 рр. (період членства в ЄС). З'ясовано, що в 1950-1980 рр. науковці Греції вивчали означену проблему за такими напрямками: розвиток і сучасний стан університетської освіти в Греції, проблеми лінгвістики та навчання мови. Протягом 1981-2010 рр. до виділених напрямів додалися: теоретико-методологічні засади і практичні рекомендації з навчання мови та літератури; обґрунтування зв'язку освіти, мовної освіти, мовної політики; проблема забезпечення міжкультурної освіти засобами мови. В українській педагогічній думці досліджуваного періоду порушувались різноманітні аспекти підготовки філологів – особливості мовно-літературної та психолого-педагогічної підготовки вчителів взагалі та філологічних дисциплін зокрема, зарубіжний досвід підготовки філологів, питання навчання мов та літератури.

Проведене дослідження засвідчило, що теорія і практика підготовки філологів в університетах Греції в другій половині ХХ – на початку ХХІ століття як окрема наукова проблема комплексно й системно в обраних хронологічних межах не досліджувалась, що й зумовило науковий пошук у цьому напрямі.

2. Проаналізовано сутність та обґрунтовано доцільність реалізації таких наукових підходів до вивчення проблеми підготовки філологів, як:

історіографічний, історико-педагогічний, системний, синергетичний, культурологічний, лінгвокультурологічний, компетентнісний, особистісно-діяльнісний, акмеологічний, аксіологічний.

Урахування зазначених підходів та узагальнення поглядів науковців дало підстави провідну дефініцію дослідження – «підготовка філологів» – розглядати як цілісну відкриту систему, що складається з відносно автономних та водночас взаємопов'язаних підсистем і має за мету формування фахівця зі сформованою системою цінностей, високим рівнем загальнокультурної, мовно-літературної, інформаційно-технологічної, а в разі необхідності й психолого-педагогічної та методичної підготовки, здатного до творчості, співпраці, міжкультурного спілкування, саморозвитку та самовдосконалення.

3. Ретроспективний логіко-системний аналіз дозволив установити, що проблема підготовки філологів має історичний характер і залежить від рівня соціально-економічного й культурного розвитку суспільства на певному історичному етапі.

З'ясовано, що протягом XIX – першої половини XX століття у змісті підготовки фахівців-філологів особлива увага приділялася вивченню класичної філології із поступовим уведенням до навчальних планів психолого-педагогічних дисциплін завдяки діям таких видатних учених-педагогів, як А. Делмудос, Н. Ексархопулос, Д. Зангоянніс, Я. Пандазісіс, М. Тріандафіллідіс та інших. Мовна підготовка ускладнювалася боротьбою між двома різновидами грецької мови (катаревуса і демотика), яка відволікала увагу вчених від пошуку шляхів удосконалення навчання мов. Позитивним вважаємо введення семінарських занять, створення різноманітних лабораторій (філологічних, психологічних, педагогічних), які надавали можливість студентам проводити прикладні дослідження, застосовувати набуті теоретичні знання в практичній діяльності.

4. З урахуванням політико-економічних та соціокультурних зрушень у країні, особливостей освітньої політики офіційної влади, мовної політики держави, рівня розвитку грецької лінгвістичної і психолого-педагогічної науки та впливу на неї зарубіжної наукової думки, змін, що відбувалися у формулюванні мети, завдань, змісту, принципів, форм, методів і засобів підготовки філологів, обґрунтовано етапи розвитку теорії та практики зазначеної підготовки в університетах Греції в другій половині XX – на початку XXI століття:

I етап (1951-1980 pp.) – етап домінування мовно-літературного складника в підготовці філологів з переважанням консервативних підходів до її забезпечення – характеризувався започаткуванням вивчення іноземної мови як спеціальності, уведенням Надзвичайного Закону «Про шляхи підготовки викладачів англійської мови для середніх шкіл», відкриттям в Афінському та Салоніцькому університетах відділень англійської мови та літератури, затвердженням навчальних планів підготовки філологів – фахівців з англійської мови та літератури, значною увагою грецьких учених до таких питань, як моделі і складники підготовки філологів, її мета, завдання, зміст (переважає мовно-літературний складник підготовки) та принципи; визначенням мови викладання в університетах; переважанням граматичного матеріалу без приділення належної уваги навчання спілкування, формуванню мовленнєвих умінь майбутніх філологів; посиленою увагою фахівців

до психолого-педагогічного та методичного складників у системі професійної підготовки вчителів-філологів і, натомість, відсутністю досліджень, присвячених особливостям організації та проведення педагогічної практики; популяризацією прогресивних лінгводидактичних ідей, концепцій західноєвропейських науковців.

II етап (1981-1998 рр.) – етап запровадження комунікативного підходу в процес підготовки філологів у поєднанні з розширенням психолого-педагогічного складника. Цей етап примітний вступом Греції до Європейського Союзу; проведенням реформи в галузі мовної освіти; удосконаленням законодавства в галузі вищої освіти із наданням університетам значної автономії в організації і здійсненні навчального процесу; розширенням мережі університетів; суттєвим збагаченням складників підготовки філологів; уточненням мети й завдань зазначеної підготовки; розширенням її змісту та принципів; збагаченням змісту підготовки темами з полікультурної/міжкультурної освіти, методики навчання новогрецької мови як другої/іноземної; обґрунтуванням комунікативного підходу до навчання мови, його визнанням на законодавчому рівні головним підходом до забезпечення мовної підготовки; ретельним вивченням грецькими науковцями надбань світової лінгводидактичної науки, європейських документів з питань мовної освіти та підготовки вчителів-філологів; підходом до мовної освіти як міждисциплінарного напрямку; обґрунтуванням умов ефективності організації педагогічної практики.

III етап (1999-2010 рр.) – етап забезпечення підготовки філологів на основі рівноцінного поєднання наукового, психолого-педагогічного, методичного і практичного складників, який пов'язаний з підписанням Болонської угоди; початком діяльності Грецького відкритого університету; зростанням значення й ролі мовної освіти в новій Європі; актуалізацією проблеми полікультурної/міжкультурної та багатомовної освіти; переглядом мети і завдань підготовки філологів; уточненням її змісту; збагаченням підходів до підготовки філологів; удосконаленням форм, методів, засобів підготовки філологів та змісту педагогічної практики.

5. Узагальнення накопиченого досвіду підготовки філологів в університетах Греції дало змогу виявити певні особливості цього процесу на різних етапах окресленого періоду.

Установлено, що для практики підготовки зазначених фахівців на першому етапі (1951-1980 рр.) притаманні такі особливості: розширення мережі філологічних відділень, створення відділень іноземних мов при університетах; вирішення на державному рівні «мовного питання» на користь новогрецької мови (демотики); надання ґрунтовної мовно-літературної підготовки майбутнім філологам із наголосом на вивченні головних розділів мовознавства, читанні й аналізі видатних літературних творів, ознайомленні з культурою країни, мова якої вивчалась; застосування традиційних форм, методів, засобів підготовки філологів; уведення широкого спектру дисциплін за вибором студентів та технічних засобів навчання; обмеження педагогічної практики лише спостереженнями за проведенням уроків досвідчених учителів.

До практичних надбань у галузі підготовки філологів в університетах Греції в 1981-1998 рр. можна віднести: збагачення змісту мовно-літературної підготовки

філологів новими дисциплінами та навчальними модулями (психолінгвістика, лінгвістика тексту, соціолінгвістика, теорія літератури); спрямованість практичного курсу іноземної мови на розвиток і вдосконалення іншомовної комунікативної компетенції; уведення нових психолого-педагогічних дисциплін (соціальна педагогіка, порівняльна педагогіка, соціальна психологія, когнітивна психологія, історія освіти); удосконалення форм, методів і засобів підготовки філологів (зокрема, широке використання лекцій у формі діалогу, лекцій з мультимедійною презентацією, театральних методик і технік тощо); використання поряд із традиційними інноваційних засобів навчання; використання методу мікрОВикладання в процесі організації педагогічної практики; збільшення навчальних предметів за вибором студентів.

Установлено, що практиці підготовки філологів на третьому етапі (1999-2010 рр.) були притаманні такі особливості, як: розроблення і введення до навчальних планів підготовки фахівців дисциплін з європейським змістом та дисциплін, спрямованих на підготовку майбутніх учителів до роботи не лише з учнівською, а й з дорослою категорією громадян; приділення серйозної уваги організації педагогічної практики; налагодження систематичної співпраці вишу зі школою та здійснення професійного керівництва практикою з боку менторів; подальше збагачення форм, методів і засобів підготовки філологів (широке використання методу проєктів, мозкового штурму, методу Portfolio, проведення відеосемінарів, відеоконференцій тощо); постійне оновлення змісту мовної підготовки майбутніх філологів відповідно до розвитку лінгвістичної та суміжних з нею наук.

6. Проведене дослідження дозволило визначити й провідні тенденції в підготовці філологів в університетах Греції та України, а саме: реалізація ідеї багатомовної освіти; організація при університетах постійно діючих Центрив та курсів вивчення іноземних мов; уведення до навчальних планів підготовки філологів двох чи навіть трьох іноземних мов за домінування англійської мови; приділення серйозної уваги питанням вивчення рідної мови як другої чи іноземної; пошвавлення академічної мобільності студентів-філологів; постійне оновлення мети, завдань, змісту, форм, методів і засобів підготовки філологів; індивідуалізація та варіативність навчання студентів-філологів за рахунок уведення й постійного оновлення спектру дисциплін за вибором студентів, різноманітних спеціалізацій, упровадження програм додаткової підготовки; постійне розширення й поглиблення психолого-педагогічної та методичної підготовки вчителів-філологів та деякі інші.

7. На підставі вивчення теорії та практики підготовки філологів в університетах Греції в другій половині ХХ – на початку ХХІ століття зроблено висновок, що подальшого вивчення і творчого застосування потребують: використання в професійній освіті філологів ІКТ, електронних посібників, віртуальних бібліотек, системи швидкого пошуку потрібної інформації; проведення відеоконференцій, он-лайн навчання; організація комп'ютерних мовних програм, мовних лабораторій; тісна співпраця викладачів як практичного курсу іноземної мови, так й інших філологічних дисциплін; уведення предметів поліпрофільної та міждисциплінарної підготовки; посилення роботи зі шкільними вчителями-

керівниками практики (менторами); створення й діяльність при університетах експериментальних шкіл, психолого-педагогічних лабораторій та деякі інші.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми, яка вивчається. Подальшої розробки потребують питання управління якістю професійної підготовки філологів в університетах Греції; реалізації компетентнісного підходу в системі неперервної філологічної освіти; порівняльного аналізу мети, завдань, форм, методів і засобів підготовки філологів в університетах Греції та України.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

I. Праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

Монографія

1. Короткова Ю. М. Розвиток мовної освіти в університетах Греції та Республіки Кіпр (історико-педагогічний аспект) : монографія / Ю. М. Короткова – Х. : ХНАДУ, 2016. – 348 с.

Статті в провідних фахових виданнях України та міжнародних виданнях

2. Короткова Ю. М. Інноваційні підходи до професійної підготовки педагогічних кадрів у Греції / Ю. М. Короткова // Наук. пр. ДонНТУ. Серія : Педагогіка, психологія і соціологія практики : зб. наук. пр. – Донецьк : ДВНЗ «ДонНТУ», 2009. – Вип. 5 (155). – Ч. 1. – С. 40–44.
3. Κορτοκόβα Ι. Η επαγγελματική κατάρτιση των φιλολόγων, καθηγητών της ελληνικής γλώσσας και λογοτεχνίας στο Κρατικό Πανεπιστήμιο Ανθρωπιστικών Σπουδών της Μαριούπολης (Ουκρανία) / Ι. Κορτοκόβα // Ελληνική Διεθνής Γλώσσα. – 2010. – Τεύχος 2(79) Αλφ.-Ιουν. – Σ. 113–115.
4. Короткова Ю. М. Поняття і структура міжкультурної компетенції майбутніх викладачів іноземної мови / Ю. М. Короткова // Теорія та методика навчання та виховання : зб. наук. пр. – Х. : Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди, 2011. – Вип. 27. – С. 69–76.
5. Короткова Ю. М. Забезпечення готовності педагогічних працівників до здійснення полікультурного навчання в Греції / Ю. М. Короткова // Вісн. СевНТУ. Серія : Педагогіка : зб. наук. пр. – Севастополь : Вид-во СевНТУ, 2011. – Вип. 124. – С. 215–218.
6. Короткова Ю. М. Розвиток мовної освіти в Давній Греції // Педагогічний процес: теорія і практика : зб. наук. пр. – К. : Київ. держ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2011. – Вип. 1. – С. 66–75.
7. Короткова Ю. М. Підготовка бакалаврів-філологів на мовних відділеннях університетів Греції / Ю. М. Короткова // Педагогічні науки : зб. наук. пр. – Бердянськ : Бердян. держ. пед. ун-т, 2012. – № 1. – С. 152–158.
8. Короткова Ю. М. Головні підходи до навчання іноземних мов у Греції та Кіпрі (друга половина ХХ століття) / Ю. М. Короткова // Актуальні проблеми іноземної філології: лінгвістика та літературознавство : зб. наук. пр. – Бердянськ : БДПУ, 2012. – Вип. VII. – С. 262–271.
9. Короткова Ю. М. Місце методики навчання іноземних мов в українському та грецькому наукознавстві / Ю. М. Короткова // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи : зб. наук. пр. – Умань : Уман. держ. пед. ун-т ім. Павла Тичини, 2012. – № 42. – Ч. 1. – С. 75–82.

10. Короткова Ю. М. Феномен диглосії грецького народу та його вплив на розвиток освіти (від витоків проблеми до початку ХХ століття) / Ю. М. Короткова // Педагогічний процес: теорія і практика : зб. наук. пр. – К. : Київ. держ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2012. – Вип. 2. – С. 69–77.
11. Короткова Ю. М. Мовна політика Греції (ХХ століття) / Ю. М. Короткова // Педагогічні науки : зб. наук. пр. – Херсон : Херсон. держ. ун-т, 2012. – Вип. 61. – С. 37–43.
12. Короткова Ю. М. Досвід Греції у визначенні й аналізі комунікативних потреб учня при укладанні навчальної програми з іноземної мови / Ю. М. Короткова // Педагогічний процес: теорія і практика : зб. наук. пр. – К. : Київ. держ. ун-т ім. Б. Грінченка Київ, 2013. – Вип. 1. – С. 65–75.
13. Короткова Ю. М. Развитие языкового образования на Кипре в ХХ веке / Ю. М. Короткова // Проблемы современной науки : сб. науч. тр. – Ставрополь : Логос, 2013. – Вип. 10. – Ч. 1. – С. 117–125.
14. Короткова Ю. М. Становлення, розвиток та сучасний стан освіти на Кіпрі / Ю. М. Короткова // Гуманізація навчально-виховного процесу : зб. наук. пр. – Слов'янськ : Донбас. держ. пед. ун-т, 2013. – Вип. LXI. – С. 319–329.
15. Короткова Ю. М. Зміст іншомовної освіти студентів-філологів в університеті Кіпру в кінці ХХ – початку ХХІ століття / Ю. М. Короткова // Наук. зап. Вінниц. держ. пед. ун-ту ім. Михайла Коцюбинського. Серія : Педагогіка і психологія : зб. наук. пр. – Вінниця : ВДПУ ім. М. Коцюбинського, 2014. – Вип. 42. – Ч. 1. – С. 358–363.
16. Короткова Ю. М. Мета та зміст професійної підготовки філологів у галузі рідної мови в університеті Кіпру наприкінці ХХ – початку ХХІ століття / Ю. М. Короткова // Людинознавчі студії. Серія : Педагогіка : зб. наук. пр. – Дрогобич : Видав. відділ ДДПУ ім. Івана Франка, 2015. – Вип. 31. – С. 166–176.
17. Короткова Ю. М. Особливості забезпечення післядипломної педагогічної освіти учителів-філологів у Греції та Республіці Кіпр наприкінці ХХ – початку ХХІ століття / Ю. М. Короткова // Теоретичні питання культури, освіти та виховання : зб. наук. пр. – Київ : Вид. центр КНЛУ, 2016. – № 53. – С. 17–21).
18. Короткова Ю. М. Мовна політика та іншомовна освіта в Греції другої половини ХХ століття / Ю. М. Короткова // Освіта та педагогічна наука. – 2013. – № 3(158). – С. 49–55.
19. Короткова Ю. М. Особливості застосування міжкультурного підходу у навчанні іноземних мов у вищих закладах освіти Греції та Кіпру / Ю. М. Короткова // Наук. зап. КДПУ ім. В. Винниченка. Серія : Пед. науки. – Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2013. – Вип. 121. – Ч. 1. – С. 172–177.
20. Короткова Ю. М. Методи навчання мов у вищих навчальних закладах освіти Греції та Республіки Кіпр у другій половині ХХ століття / Ю. М. Короткова // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології : наук. журн. – 2013. – № 8. – С. 3–13.
21. Короткова Ю. М. Міжкультурний підхід у навчанні іноземних мов (досвід України та Греції) / Ю. М. Короткова // Science and Education: a new dimension. – Budapest, 2013. – Vol. 1. – P. 98–102.

22. Короткова Ю. М. Засоби навчання мов у системі вищої освіти Греції та Республіки Кіпр / Ю. М. Короткова // Проблеми сучасної педагогічної освіти. Серія : Педагогіка і психологія : зб. наук. пр. – Ялта : РВНЗ «Крим. гуманітар. ун-т», 2014. – Вип. 42. – Ч. 3. – С. 94–102.
23. Korotkova J. Psychological-pedagogical and methodological training of foreign language teachers at universities of Greece / J. Korotkova // Teacher Education in Ukraine : historical experience and modern challengers. – Lublin : Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej, 2014. – S. 105–113.
24. Короткова Ю. М. Проблема підготовки вчителів-менторів у системі післядипломної педагогічної освіти: досвід Греції та Республіки Кіпр / Ю. М. Короткова // Вісн. Запоріз. нац. ун-ту. Серія : Пед. науки : зб. наук. пр. – Запоріжжя : Запоріз. нац. ун-т, 2015. – № 2(25). – С. 74–80.
25. Короткова Ю. М. Заохочення студентів до викладацької діяльності засобами педагогічної практики: вітчизняний та зарубіжний досвід / Ю. М. Короткова // Теоретичні питання культури, освіти та виховання : зб. наук. пр. – К. : Вид. центр КНЛУ, 2015. – № 52. – С. 31–36.
26. Короткова Ю. М. Мета та зміст професійної підготовки філологів у галузі рідної мови в університетах Греції наприкінці ХХ століття / Ю. М. Короткова // Теорія та методика навчання та виховання : зб. наук. пр. – Х. : ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2016. – Вип. 39. – С. 98–109.
27. Короткова Ю. М. Проблема гуманізації професійної підготовки педагогічних кадрів: вітчизняний та грецький досвід / Ю. М. Короткова // Наук. зап. Тернопіл. нац. пед. ун-ту ім. Володимира Гнатюка. Серія : Педагогіка. – Тернопіль : ТНПУ ім. Володимира Гнатюка, 2016. – № 1. – С. 184–190.
28. Korotkova J. General trends in the development of language education in Greece, the Republic of Cyprus and Ukraine at the end of the XXth – the beginning of the XXist century / J. Korotkova // Slovak international scientific journal. – Bratislava, 2017. – № 5. – P. 44–48.
29. Короткова Ю. М. Теорія та практика вивчення новогрецької мови як іноземної в університетах Греції / J. Korotkova // Scientific discussion. – Praha, 2017. – № 5. – P. 49–53.
30. Korotkova J. Tendencies in the development of the theory and practice of training linguists at universities of Greece and Ukraine in the late XX – early XXI centuries: historical and comparative aspect / J. Korotkova // Science and Education: a new dimension. Pedagogy and Psychology. – Budapest, 2017. – Vol. 56. – Issue : 128.– P. 64–67.
31. Короткова Ю. М. Удосконалення іншомовної освіти майбутніх фахівців задля підвищення їхньої конкурентоспроможності в умовах глобалізації / Ю. М. Короткова // Неперервна професійна освіта: теорія і практика. Серія. Педагогічні науки. – 2017. – № 3-4. – С. 106–112.

II. Праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

32. Короткова Ю. М. Реалізація принципу взаємопов'язаного навчання видам мовленнєвої діяльності в процесі підготовки майбутніх філологів, викладачів і перекладачів новогрецької мови / Ю. М. Короткова // Актуальні проблеми

- науки та освіти : матеріали XI підсумк. наук.-практ. конф. викладачів (Маріуполь, 30 січня 2009 р.). – Маріуполь : МДГУ, 2009. – С. 127–129.
33. Короткова Ю. М. Підготовка магістрів-філологів в університетах Греції / Ю. М. Короткова // Актуальні проблеми науки та освіти : матеріали XI підсумк. наук.-практ. конф. викладачів (Маріуполь, 5 лютого 2010 р.). – Маріуполь : МДГУ, 2010. – С. 310–312.
  34. Короткова Ю. М. Забезпечення полікультурної освіти в Греції та Україні / Ю. М. Короткова // Сучасний стан викладання української мови, літератури, історії та географії в Україні та діаспорі : матеріали IV Форуму укр. діаспори у Греції (Афіни, 3-13 вересня 2010 р.). – Афіни, 2010. – С. 45–50.
  35. Короткова Ю. М. Підготовка викладачів іноземної мови в університетах Греції / Ю. М. Короткова // Актуальні проблеми філології: мовознавство, літературознавство, методика викладання філологічних дисциплін : матеріали I Міжнар. наук.-практ. конф (Маріуполь, 23 квітня 2010 р.). – Маріуполь : Бизнес-Цель, 2010. – Т. II – С. 338–342.
  36. Короткова Ю. М. Формування мовної особистості майбутніх філологів, викладачів іноземної мови у вищому навчальному закладі / Ю. М. Короткова // Іноземні мови у вищій освіті: лінгвістичні, психолого-педагогічні та методичні перспективи : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Харків, 16 травня 2012 р.). – Х. : Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2012. – С. 139–141.
  37. Короткова Ю. М. Развитие личности студента-филолога в процессе билингвального изучения новогреческого и английского языков / Ю. М. Короткова // Педагогіка і психологія: сучасні тенденції та чинники розвитку : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 1–2 лютого 2013 р.). – Одеса : ГО «Південна фундація педагогіки», 2013. – С. 5–7.
  38. Короткова Ю. М. Еволюція цілей навчання іноземних мов в університетах Греції / Ю. М. Короткова // Розвиток педагогіки та психології в умовах сьогодення : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 23 березня 2013 р.). – К. : ГО «Київська наукова організація педагогіки та психології», 2013. – С. 9–10.
  39. Короткова Ю. М. Нові підходи до формування особистості учня засобами мови (досвід Греції та Республіки Кіпр) / Ю. М. Короткова // Освіта і доля нації. Освіта, світоглядна культура, життєтворчість : матеріали XIV Міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 11–12 жовтня 2013 р.). – Х. : ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2013. – С. 148–151.
  40. Короткова Ю. М. Дискурсивна компетенція як мета навчання майбутніх учителів-філологів іншомовному писемному дискурсу / Ю. М. Короткова // Дискурс у сучасному науковому, соціокультурному та інформаційному просторі : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Маріуполь, 24–25 травня 2013 р.). – Маріуполь : МДУ, 2013. – С. 213–215.
  41. Короткова Ю. М. Инновационные методы преподавания иностранного языка в высших учебных заведениях (опыт Греции и Республики Кипр) / Ю. М. Короткова // Актуальные вопросы преподавания иностранных языков :

- матеріали Всерос. науч.-практ. конф. (Вологда, 28-29 октября 2013 г.). – Вологда : Вологод. гос. пед. ун-т, 2013. – С. 54–58.
42. Короткова Ю. М. Организация творческой самостоятельной работы на занятиях по новогреческому языку / Ю. М. Короткова // Золотая строфа. Актуальные проблемы неозелинистики : материалы I Междунар. науч. «онлайн» конф. эллинистов (Краснодар, 18–19 ноября 2013 г.). – Краснодар : Кубан. гос. ун-т, 2014. – Вып. 14. – С. 39–40.
43. Короткова Ю. М. Упровадження практики менторства для заохочення студентів до педагогічної діяльності (зарубіжний досвід) / Ю. М. Короткова // Психологія та педагогіка сучасності: проблеми та стан розвитку науки і практики в Україні : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Львів, 21–22 серпня 2015 р.). – Львів : Львів. пед. спільнота, 2015. – С. 53–56.
44. Короткова Ю. М. Досвід Греції у забезпеченні академічної мобільності студентів-філологів / Ю. М. Короткова // Психологія та педагогіка: історія розвитку, сучасний стан та перспективи досліджень : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 16–17 вересня 2016 р.). – Одеса : Громад. орг. «Південна фундація педагогіки», 2016. – С. 54–57.
45. Короткова Ю. М. Застосування інформаційно-комунікаційних технологій у мовній підготовці студентів-філологів / Ю. М. Короткова // Іноземні мови у вищій освіті: лінгвістичні, психолого-педагогічні та методичні перспективи : матеріали III Всеукр. наук.-практ. конф. (Харків, 15 листопада 2016 р.). – Х. : Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2016. – С. 82–87.
46. Короткова Ю. М. Новітні технології у підготовці студентів-філологів / Ю. М. Короткова // Актуальні проблеми науки та освіти : матеріали XIX підсумк. наук.-практ. конф. викладачів (Маріуполь, 03 лютого 2017 р.). – Маріуполь : МДУ, 2017. – С. 192–194.
47. Короткова Ю. М. Підвищення конкурентоспроможності університетських мовних факультетів в умовах глобалізації / Ю. М. Короткова // Інтернаціоналізація як фактор конкурентоспроможності сучасного університету : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Маріуполь, 25-26 травня 2017 р.). – Маріуполь : МДУ, 2017. – С. 42–45.
48. Короткова Ю. М. Використання інноваційних технологій у процесі підвищення кваліфікації педагогічних кадрів загальної середньої освіти / Ю. М. Короткова // Нова українська школа: багатовимірні простори якісних змін: матеріали I регіон. наук.-практ. конф. (Маріуполь, 12 квітня 2017 р.). – Маріуполь : МДУ, 2017. – С. 97–100.
49. Короткова Ю. М. Особливості психолого-педагогічної підготовки філологів в Україні у другій половині ХХ – на початку ХХІ століть / Ю. М. Короткова // Innovations and modern technology in the educational system: contribution of Poland and Ukraine : International scientific and practical conference (Sandomiers, Poland, 5–6 May 2017) / Humanities and Natural Sciences Univ. in Sandomiers. – Sandomiers, 2017. – P. 19–23.

III. Праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

50. Короткова Ю. М. Зміст іншомовної освіти студентів-філологів в університетах Греції у другій половині ХХ століття / Ю. М. Короткова // Вісн. Харків. нац.

- пед. ун-ту імені Г. С. Сковороди. Серія : Філософія. – Х. : ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2013. – Вип. 41. – Ч. I. – С. 268–282.
51. Короткова Ю. М. Написання та оформлення курсових і магістерських робіт у галузі філології та методики навчання іноземної мови : метод. вказівки / Ю. М. Короткова, І. Г. Рожкова, Н. К. Кобиленко, Ю. В. Жарікова. – Маріуполь : МДГУ, 2009. – 44 с.
  52. Короткова Ю. М. Аудіювання новогрецькою мовою : навч.-метод. посіб. / Ю. М. Короткова, О. Б. Проценко. – Донецьк : Ноулідж, 2011. – 135 с. (Гриф МОН, лист № 1/11-65540 від 22.07.11).
  53. Короткова Ю. М. Освіта в Греції: від давнини до сучасності : навч. посіб. / Ю. М. Короткова. – Маріуполь : МДУ, 2011. – 119 с.
  54. Короткова Ю. М. Методичні прийоми з оволодіння усним мовленням. Забезпечення та підвищення мотивації учнів до оволодіння усним мовленням на уроках з новогрецької мови та в позаурочний час / Ю. М. Короткова // Курси підвищення кваліфікації вчителів новогрецької мови, історії, культури Греції та греків України : зб. навч.-метод. матеріалів. – Маріуполь : Федерація грец. т-в України, 2012. – С. 71–80.
  55. Короткова Ю. М. Інноваційний підхід до формування й удосконалення навичок читання, аудіювання та письма / Ю. М. Короткова // Курси підвищення кваліфікації вчителів новогрецької мови, історії, культури Греції та греків України : зб. навч.-метод. матеріалів. – Маріуполь : Федерація грец. т-в України, 2012. – С. 94–106.
  56. Короткова Ю. М. Особливості роботи з текстом на заняттях з новогрецької мови / Ю. М. Короткова // Курси підвищення кваліфікації вчителів новогрецької мови, історії, культури Греції та греків України : зб. навч.-метод. матеріалів. – Маріуполь : Федерація грец. т-в України, 2012. – С. 107–116.

АНОТАЦІЇ

Короткова Ю.М. Теорія і практика підготовки філологів в університетах Греції другої половини ХХ – початку ХХІ століття. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки. – Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди МОН України. – Харків, 2018.

У роботі вперше в українській історико-педагогічній науці здійснено цілісне дослідження теорії та практики професійної підготовки філологів в університетах Греції другої половини ХХ – початку ХХІ століття.

Окреслено грецьку та вітчизняну історіографію проблеми, яка вивчається; проаналізовано та угруповано провідні дефініції дослідження; вивчено передумови становлення підготовки філологів в університетах Греції. Обґрунтовано етапи розвитку теорії та практики підготовки філологів в університетах Греції у другій половині ХХ – на початку ХХІ століття: I етап (1951-1980 рр.) – етап домінування мовно-літературного складника в підготовці філологів з переважанням консервативних підходів до її забезпечення; II етап (1981-1998 рр.) – етап запровадження комунікативного підходу в процес підготовки філологів у поєднанні

з розширенням психолого-педагогічного складника; III етап (1999-2010 рр.) – етап забезпечення підготовки філологів на основі рівноцінного поєднання наукового, психолого-педагогічного, методичного і практичного складників. Визначено провідні тенденції в підготовці філологів в університетах Греції та України. Окреслено перспективи використання грецького досвіду в сучасній вітчизняній освітній практиці.

Ключові слова: підготовка філолога, університети, Греція, теорія, практика, тенденції, розвиток, професійна підготовка, педагогічна практика.

Короткова Ю.М. Теория и практика подготовки филологов в университетах Греции второй половины XX – начала XXI века. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени доктора педагогических наук по специальности 13.00.01 – общая педагогика и история педагогики. – Харьковский национальный педагогический университет имени Г. С. Сковороды МОН Украины. – Харьков, 2018.

В работе впервые в украинской историко-педагогической науке осуществлено целостное исследование теории и практики профессиональной подготовки филологов в университетах Греции второй половины XX – начала XXI века.

Очерчены греческая и отечественная историографии изучаемой проблемы; проанализированы и сгруппированы основные дефиниции исследования; изучен генезис подготовки филологов в университетах Греции. Обоснованы этапы развития теории и практики подготовки филологов в университетах Греции во второй половине XX – начале XXI века: I этап (1951-1980 гг.) – этап доминирования языковой и литературной составляющих в подготовке филологов с преобладанием консервативных подходов к ее обеспечению; II этап (1981-1998 гг.) – этап введения коммуникативного подхода в процесс подготовки филологов в сочетании с расширением психолого-педагогической составляющей; III этап (1999-2010 гг.) – этап обеспечения подготовки филологов на основе равноценного сочетания научной, психолого-педагогической, методической и практической составляющих. Определены ведущие тенденции в подготовке филологов в университетах Греции и Украины. Очерчены перспективы использования греческого опыта в современной отечественной образовательной практике.

Ключевые слова: подготовка филолога, университеты, Греция, теория, практика, тенденции, развитие, профессиональная подготовка, педагогическая практика.

Korotkova Yu.M. Theory and practice of training of philologists in the universities of Greece in the second half of the XX - beginning of the XXI century. – On the rights of the manuscript.

Thesis for the degree of Doctor of Pedagogical Sciences, speciality 13.00.01 – General Pedagogy and History of Pedagogy. – H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University, Ministry of Education and Science of Ukraine. – Kharkiv, 2018.

In the manuscript for the first time in the Ukrainian historical and pedagogical science an integral study of the theory and practice of the professional training of

philologists in the universities of Greece in the second half of the XX – the beginning of the XXI century was carried out.

Greek and national historiography of the problem under study is outlined; the leading definitions of the research are analyzed and grouped; the genesis of the training of philologists at the universities of Greece is studied. The stages of the development of the theory and practice of the training of philologists in the universities of Greece in the second half of the XX - beginning of the XXI century are substantiated.

Stage I (1951-1980) – the stage of dominance of the linguistic and literary component in the training of philologists with the predominance of conservative approaches to ensure it – was characterized by the launch of the study of a foreign language as a speciality, the introduction of the Extraordinary Law "On the ways of training of English language teachers for secondary schools", the opening of the departments of English language and literature in the universities of Athens and Salonica, the approval of curricula for the training of philologists – specialists in English language and literature, with considerable attention of Greek scholars on such issues as models and components of the training of philologists, its purpose, tasks and content (language and literary component of training prevails) and principles; determination of the language of teaching at universities; the predominance of grammatical material without paying due attention to the teaching of communication skills, the formation of speech skills of future philologists; intensive attention of specialists to the psychological and pedagogical and methodological components in the system of professional training of teachers-philologists and, instead, the lack of researches devoted to the peculiarities of organization and conduct of pedagogical practice; the popularization of progressive linguodidactic ideas, concepts of Western European scholars.

Stage II (1981-1998) – the stage of implementation of a communicative approach to the process of training philologists in combination with the expansion of the psychopedagogical component. This stage is notable for the access of Greece to the European Union; the implementation of reform in the field of language education; the improvement of legislation in the field of higher education granting the universities with significant autonomy in the organization and implementation of the educational process; expanding the network of universities; substantial enrichment of the components of the training of philologists; specifying the goals and objectives of the mentioned above training; expanding its content and principles; the enrichment of the content of the training by the themes of multicultural / intercultural education, methodology of teaching of the Modern Greek as a second / foreign language; the substantiation of the communicative approach to language learning, its recognition at the legislative level as the main approach to providing language training; thorough study of acquisitions of world linguistic and pedagogical science, European documents on language education and the training of teachers-philologists by Greek scholars; an approach to linguistic education as an interdisciplinary trend; substantiation of the conditions of the effectiveness of the organization of pedagogical practice.

Stage III (1999-2010) – the stage of providing training of philologists on the basis of the equal combination of scientific, psychological and pedagogical, methodological and practical components, which is connected with the signing of the Bologna Agreement; the beginning of the activities of the Greek Open University; the growing of

importance and role of language education in the new Europe; actualization of the problem of multicultural / intercultural and multilingual education; reviewing the goals and objectives of the training of philologists; clarification of its contents; enriching approaches to the training of philologists; improvement of forms, methods, means of training of philologists and content of pedagogical practice.

The leading tendencies and practical achievements in the theory and practice of training philologists at the universities of Greece and Ukraine at the present stage are highlighted: the implementation of the idea of multilingual education; revival of academic mobility of students of philology; paying special attention to the study of the Modern Greek language by foreign students, in particular philologists; updating of purpose, content, methods, forms and means of training of philologists; tendency of individualization and variability of training; gradual expansion and deepening of theoretical vocational and pedagogical training of teachers-philologists; gradual improvement of pedagogical practice.

The ways of using the Greek scientific and pedagogical experience of training philologists in the educational process of institutions of higher education of Ukraine are outlined, namely: wide use of ICT in professional training of philologists, electronic manuals, virtual libraries, systems for quick search of the necessary information; conducting on-line training; organization of computer language programs, language laboratories; close cooperation of teachers of both practical course of a foreign language and other philological disciplines; introduction of subjects of polyprofile and interdisciplinary training, organization of interdisciplinary master's programs; active use of the micro-teaching method; Strengthening work with school teachers-practitioners (mentors); creation and work of experimental schools, psychological and pedagogical laboratories at universities for the purpose of actual linguistic and psychological and pedagogical research.

The practical significance of the research is that the theoretical positions and practical developments can be used in teaching of pedagogical and methodological disciplines ("Pedagogy", "History of Pedagogy", "Comparative Pedagogy", "Methods of teaching the native language", "Methods of teaching a foreign language", "Linguodidactics ") in higher education institutions to update the content of lectures and practical classes; in the organization of pedagogical practice; in the process of writing course papers and master's papers; in developing curricula; in creating tutorials. The monograph "Development of Language Education at the Universities of Greece and the Republic of Cyprus (Historical and Pedagogical Aspect)" and study guides "Listening to Modern Greek" and "Education in Greece: from Antiquity to Present" can be used in the educational process of higher education institutions.

Key words: training of a philologist, universities, Greece, theory, practice, tendencies, development, vocational training, pedagogical practice.